

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande
Minister
Annette Holmberg-Jansson

Föredragande
Specialsakkunnig
Gunilla Lindqvist

Justerat
Omedelbart

Nr 68

Utvärdering av åtgärdsprogram "Ett tillgängligt Åland".

ÅLR 2021/1180

Beslut

Landskapsregeringen besluter anteckna utvärderingen av "Ett tillgängligt Åland – Ålands landskapsregerings funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram 2017–2020" enligt **bilaga S221E25** till kännedom.

Ett tillgängligt Åland - Ålands landskapsregerings funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram 2017–2020

UTVÄRDERING -SLUTRAPPORT

Dnr: 2021/1180

Datum: 11.6.2021

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

Sammanfattning

”Ett tillgängligt Åland” Ålands landskapsregerings funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram 2017–2020 antogs av landskapsregeringen december 2017 och överlämnades samtidigt som meddelande till Ålands lagting. Lagtinget antecknade sig meddelandet till kännedom i maj 2018. Bakgrunden till åtgärdsprogrammet var den målsättning som framgick av föregående ”Regeringsprogram för ett hållbart Åland-kraftsamling för stabilitet och förändring”, dvs. att ”Ett tillgängligt Åland” skulle revideras.

Av landskapsregeringens regeringsprogram ”Tillsammans för Åland” framgår landskapsregeringens målsättning, att en utvärdering av ”Ett tillgängligt Åland” ska genomföras våren 2021 varefter beslut fattas om landskapsregeringen ska utarbeta ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram. Denna slutrapport redogör för en intern summativ utvärdering, av vilka åtgärder landskapsregeringen vidtagit för att förbättra villkoren för personer med funktionsnedsättning, i enlighet med ”Ett tillgängligt Åland” 2017–2020. Rapporten omfattar även redogörelse av observerade ”inte målrelaterade” resultat, relaterade till Covid 19-pandemin samt en översikt på fakta, vilka kan inverka på bedömning av behovet av och beslut om landskapsregeringen ska utarbeta ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram.

Utgångspunkten för det funktionshinderspolitiska åtgärdsprogrammet baserade sig på de grundläggande och mänskliga rättigheterna, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och en hållbar samhällsutveckling i enlighet med FN:s Agenda 2030, ”Utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland”. I åtgärdsprogrammet togs även i beaktande den slutredovisning, av åtgärdsprogrammet 2013–2016, som antecknades till kännedom av landskapsregeringen i februari 2017. Målet med åtgärdsprogrammet, var att förbättra villkoren för personer med funktionsnedsättning, att alla, oavsett funktionsförmåga, ska vara delaktiga i det åländska samhället med jämlika levnadsvillkor. Kärnan i begreppet social hållbarhet baserade sig på jämlikhet, att värna om mänskliga rättigheter och samhällets förmåga att lösa problem som människor kan hamna i. Åtgärdsprogrammet omfattade åtta utvecklingsområden, vilka hade bedömts representera grundförutsättningar, som behövde främjas och befästas för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet skulle nå framgång på Åland; utbildning, fortbildning och kompetensutveckling (internt fokus) / informationsförmedling och kunskapsspridning (externt fokus) / nätverkande och samarbeten/ digitalisering och tillgänglighet/ utveckling av den fysiska tillgängligheten/ utveckling av service och stödåtgärder/ förbättrad lagstiftning och styrdokument samt fungerande tillsyn och uppföljning. För att nå önskad utveckling inom de åtta områdena omfattade åtgärdsprogrammet 39 innehållsområden med totalt 84 tillhörande åtgärder inom olika sektorer och politikområden, vilka landskapsregeringen hade för avsikt att genomföra under programperioden. Tyngdpunkten låg på landskapsregeringens egen förvaltning, allmänna förvaltningen och underliggande myndigheterna Ålands hälso- och sjukvård och Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet.

Resultaten påvisar, att landskapsregeringens egen förvaltning, allmänna förvaltningen, Ålands hälso- och sjukvård och Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet, enligt sina ansvarsområden har deltagit i beredning, genomförande och uppföljningen av programmet, i vissa fall även övriga aktörer. Ålands handikapp r.f., som representant för funktionsrättsrörelsen, har även deltagit aktivt. Majoriteten av de 84 åtgärderna har, under programperioden 2017–2020 genomförts helt, delvis eller påbörjats. Fem åtgärder hade inte påbörjats, varav en hade konstaterats inte vara ändamålsenlig genomföra. Resultaten lyfter, att covid-19 pandemin haft en påverkan på tillgänglighetsarbetet under år 2020, till största delen negativa men även positiva effekter har observerats, som en snabb utveckling av digitaliseringen och digitala lösningar. De av landskapsregeringen vidtagna åtgärderna har inneburit en positiv utveckling mot ett mer tillgängligt Åland, inom samtliga av de åtta utvecklingsområdena som hade bedömts representera de grundförutsättningar i åtgärdsprogrammet som behövde främjas eller befästas för att det

funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet skulle nå framgång på Åland. Exempel där en tydlig positiv utveckling kan observeras är bland annat inom kollektivtrafiken (färja och buss), tillgången till det åländska kulturarvet, upphandling och stödvillkor, uppdaterad lagstiftning (särskilt inom socialvården) och tillgängliga webbsidor.

Resultaten påvisar dock ett behov av fortsatta åtgärder, både rörande de åtgärder som under den föregående programperioden genomförts delvis, påbörjats eller som ännu inte hade inletts, men även med anledning av resultat som framkommer av publicerade rapporter och undersökningar (under programperioden, fram till dags datum), åtaganden enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt de utvecklingsmål som ställts upp i utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland, vilka baserar sig på FN:s Agenda 2030. Slutligen ska tas i beaktande EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030.

Med hänvisning till att landskapsregeringen har ett ansvar för att målmässigt leda utvecklingen med ett framåtsträvande arbete mot ett mer tillgängligt och hållbart samhälle och att leva upp till de åtaganden man åtagit sig, rekommenderas att landskapsregeringen fattar beslut om att utarbeta ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram.

Innehållsförteckning

1. Funktionshinderspolitik.....	6
1.1 Rättighetsperspektiv.....	6
1.2 Hållbarhetsperspektiv	6
2. Landskapsregeringens målsättning.....	7
2.1 Utvärdering av landskapsregeringens funktionshinders-politiska åtgärdsprogram "Ett tillgängligt Åland"	7
3. Ett tillgängligt Åland 2017–2020	8
3.1 Utvecklingsområden.....	8
3.2 Innehållsområden	9
3.3 Åtgärder	10
4. Landskapsregeringens vidtagna åtgärder som främjar och befäster ett "Tillgängligt Åland"	11
4.1 Vidtagna åtgärder i relation till åtgärdsprogrammets åtta utvecklingsområden	11
4.1.1. Utbildning, fortbildning och kompetensutveckling (internt fokus).....	11
4.1.2. Informationsförmedling och kunskapsspridning (externt fokus).....	12
4.1.3. Nätverkande och samarbeten	14
4.1.4. Digitalisering och tillgänglighet	15
4.1.5. Utveckling av den fysiska tillgängligheten	17
4.1.6. Utveckling av service och stödåtgärder	18
4.1.7. Förbättrad lagstiftning och styrdokument	19
4.1.8. Fungerande tillsyn och uppföljning	21
4.2 Verkställelse av åtgärdsprogrammets 39 innehållsområden	21
4.2.1 Socialt ansvar vid landskapsregeringens upphandlingar	21
4.2.2 Konsekvensanalys av tillgänglighet i samband med byggnadslov	22
4.2.3 Tillgänglighet i offentliga byggnader och miljöer.....	23
4.2.4 Möjlighet för personer med funktionsnedsättning att välja sitt transportmedel	24
4.2.5 Yrkeskompetens för taxichaufförer	26
4.2.6 Tillgänglig turism.....	26
4.2.7 Utveckling av befintliga stödformer (näringspolitik).....	27
4.2.8 Utbildning- tillgänglighet och funktionsnedsättning (internt).....	28
4.2.9 Tillgänglig information.....	28
4.2.10 Tillgängligt valsysteem.....	29
4.2.11 Förbättra lagstiftningen på området socialvård, handikappservice, specialomsorger och självbestämmanderätt för personer med funktionsnedsättning.....	29

4.2.12 Samordnad socialservice.....	30
4.2.13 Guide för barn i behov av särskilt stöd	31
4.2.14 Internationellt och nationellt funktionshinderssamarbete	31
4.2.15 Utbildningsinsats om våld och personer med funktionsnedsättning	32
4.2.16 Skydd av den personliga integriteten och främjande av personlig säkerhet	33
4.2.17 Äldres psykiska hälsa	34
4.2.18 Genomgång av lagstiftning(miljöområdet)	35
4.2.19 Tillgängliggörande av naturreservat	36
4.2.20 Förordning om medicinsk rehabilitering	36
4.2.21 Tillgänglighetsplan för ÅHS	37
4.2.22 Fortbildning och kompetensutveckling (inom utbildningssektorn)	37
4.2.23 Revidering av styrdokument i grundskola och gymnasialstadiet.....	38
4.2.24 Övergång mellan grundskola och gymnasialstadiet	39
4.2.25 Utbildning av ledare i verksamheter riktade till unga	40
4.2.26 Ökad tillgänglighet vid idrottsanläggningar.....	41
4.2.27 Tillgängligt kulturarv.....	42
4.2.28 Bemötande (arbetsmarknadsservice-AMS)	43
4.2.29 Tillgänglighet (arbetsmarknadsservice-AMS).....	43
4.2.30 Arbete och sysselsättning (AMS)	44
4.2.31 Information och skyltning (ÅHS).....	45
4.2.32 Ny- och ombyggnation (ÅHS)	45
4.2.33 Utbildning (ÅHS)	46
4.2.34 Nätverk (ÅHS)	46
Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS – prioriterade åtgärder.....	47
4.2.35 Balkongtrösklar förses med ramper	47
4.2.36 Kontrastmarkeringar på glasdörrar.....	47
4.2.37 Patientcentra – tillgänglighetsanpassning	47
4.2.38 Upphandling av skyltmaterial	48
4.2.39 Webbplats – tillgänglighetsanpassning	48
5. Coronapandemins påverkan	49
6. Påverkande fakta till beslut om nytt åtgärdsprogram	50
6.1 EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030.....	50
6.2 FN kommitténs rekommendationer	51
6.3 Rapporter och undersökningar	51

6.4 Funktionsrättsrörelsens synpunkter och motiveringar	51
7. Diskussion och rekommendation.....	52

1. Funktionshinderspolitik

Dagens åländska samhälle är, såsom det alltid varit, ett samhälle i utveckling. Detta omfattar även utvecklingen och synen på vad funktionshinderspolitik innefattar. Funktionshinderspolitiken präglas alltmer av grundläggande och mänskliga rättigheter, "rättighetsperspektiv" och som en naturlig del i utvecklingen av ett hållbart samhälle, "hållbarhetsperspektiv". Funktionshinderspolitiken är tvärssektoriell och berör de flesta områdena i samhället. Personer med olika former av funktionsnedsättningar är den ursprungliga målgruppen för funktionshinderspolitiken, men en fungerande funktionshinderspolitik, ger ett mervärde för långt fler.

1.1 Rättighetsperspektiv

Funktionshinderspolitik som ett rättighetsperspektiv ges uttryck genom Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar, UNCRPD. Den 10 juni 2016 trädde konventionen och dess fakultativa protokoll i kraft i Finland och på Åland. De centrala principerna i konventionen är respekt för individens självbestämmanderätt, icke-diskriminering och lika behandling, deltagande och delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Åtaganden i enlighet med "Artikel 9 Tillgänglighet", hör till ett av konventionens viktigaste övergripande teman¹. Tillgänglighet omfattar flera dimensioner, -fysisk, -kommunikativ, -informativ och psykosocial tillgänglighet.

1.2 Hållbarhetsperspektiv

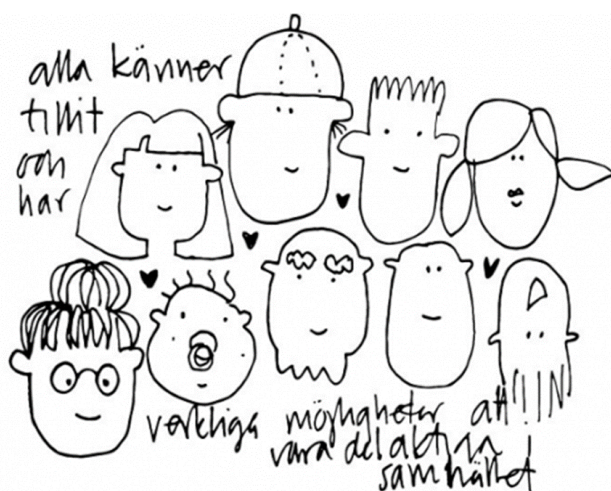
I utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland², vilken baserar sig på FN:s Agenda 2030, framgår bland annat strategiska utvecklingsmål om allas möjlighet till delaktighet i samhället, ett tillgängligt samhälle för alla. En grundtanke är att bygga ett hållbart samhälle där alla människor, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara delaktiga i samhällets alla områden och få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda.

Strategiskt utvecklingsmål 1 – Välmående människor vars inneboende resurser växer

Närmiljön är välkomnande och tillgänglig för alla.

Strategiskt utvecklingsmål 2 – Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället

Samhället år 2030 är tillgängligt för alla, och både boende och besökare med någon form av funktionsnedsättning beaktas i alla samhällsområden.

¹ <https://dokument.lagtinget.ax/handlingar/2014-2015/rp09/RP284-2014.pdf>

² https://www.barkraft.ax/sites/default/files/attachments/page/utvecklings-och-hallbarhetsagenda-for-aland_0.pdf

2. Landskapsregeringens målsättning

Av landskapsregeringens regeringsprogram "Tillsammans för Åland"³, framgår att devisen "Tillsammans för Åland" innebär att landskapsregeringen utgår från den enskilda människan, vill ha ett Åland där vi möter varandra med respekt, där alla människor har samma värde, är lika inför lagen och där ingen lämnas utanför. Åland ska vara rättssäkert så att alla garanteras sina fri- och rättigheter. Av regeringsprogrammet framgår landskapsregeringens målsättning att "Ett tillgängligt Åland", åtgärdsprogram för Ålands landskapsregerings funktionshinderspolitik 2017 – 2020⁴ verkställs för att systematiskt förbättra tillgängligheten och livsvillkoren för alla i samhället oavsett funktionsförmåga. Vidare framgår, att en utvärdering av åtgärdsprogrammet genomförs våren 2021 varefter beslut fattas om landskapsregeringen ska utarbeta ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram.

2.1 Utvärdering av landskapsregeringens funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram "Ett tillgängligt Åland"

Syftet med denna rapport, är att presentera en intern summativ utvärdering av åtgärdsprogrammet "Ett tillgängligt Åland" 2017 – 2020, vilken ska ligga till grund för beslut om landskapsregeringen ska utarbeta ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram. Rapporten är uppgjord i enlighet med den grafiska manualen för landskapsregeringens allmänna förvaltning, där typsnitt och typografisk utformning är vald med tanke på bästa möjliga läsbarhet.

Rapporten baserar sig på Jerkedal (2010)⁵ upplägg för summativ utvärdering; beskrivning av utvärderingen (syftet, design och hur utvärderingen genomförts), beskrivning av det utvärderade åtgärdsprogrammet (bakgrund, mål, hur och tid för genomförande, omfattning och deltagare), redogörelse av resultat (vidtagna åtgärder i förhållande till åtgärdsprogrammets utvecklingsområden och innehållsområden) och andra observerade "inte målrelaterade" resultat, diskussion om resultaten samt rekommendationer rörande beslut om behov av nytt funktionshinderspolitiska åtgärdsprogram. Rapporten omfattar även en faktaöversikt, vilken kan vara av betydelse vid bedömning av behovet av och beslut, av att landskapsregeringen utarbetar ett nytt åtgärdsprogram.

Varje ansvarig avdelning/enhet/byrå inom landskapsregeringens allmänna förvaltning eller underliggande myndighet, har på begäran, lämnat in en redogörelse över på vilket sätt respektive åtgärd i "Ett tillgängligt Åland" verkställts under programperioden 2017–2020. Intresseorganisationen Ålands handikappförbund r.f. (omnämns i rapporten, även som handikappförbundet/förbundet) utlåtande⁶ har därefter inhämtats angående landskapsregeringens inrapporterade verkställelse av åtgärderna. De av landskapsregeringen

³ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/guidedocument/m0120192020-handlingsprogram-2019-2023.pdf>

⁴ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/tillgangligt-aland-0>

⁵ Åke Jerkedal. Utvärdering-steg för steg: om projekt- och programbedömning. 4 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB, 2010

⁶ <https://handicampen.ax/paverkan/>

vidtagna åtgärderna, framgår av rapporten under "4.1 Vidtagna åtgärder i relation till åtgärdsprogrammets åtta utvecklingsområden" samt under "4.2 Verkställelse av åtgärdsprogrammets 39 innehållsområden". De vidtagna åtgärderna har sammanställts i relation till åtgärdsprogrammets åtta utvecklingsområden och 39 innehållsområden, vilka hade bedömts behöva främjas och befästas för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet skulle nå framgång på Åland. Handikappförbundets inkomna synpunkter, angående de vidtagna åtgärderna framgår under punkt 4.2. Vidare begärde landskapsregeringen in handikappförbundets synpunkter och motiveringar till eventuella behov av att landskapsregeringen utarbetar ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram. Förbundets synpunkter och motiveringar till behov av nytt åtgärdsprogram, framgår under punkt 6.4.

3. Ett tillgängligt Åland 2017–2020

Som ett led i landskapsregeringens funktionshinderspolitiska arbete antog landskapsregeringen den 21 december 2017 "Ett tillgängligt Åland", åtgärdsprogram för Ålands landskapsregerings funktionshinderspolitik år 2017–2020⁷. Åtgärdsprogrammet överlämnades samtidigt som meddelande till Ålands lagting. Lagtinget antecknade sig meddelandet till kännedom i maj 2018⁸. Bakgrunden till åtgärdsprogrammet var den målsättning som framgick av föregående "Regeringsprogram för ett hållbart Åland-kraftsamling för stabilitet och förändring"⁹, att "Ett tillgängligt Åland" skulle revideras.

Åtgärdsprogrammet spände över olika sektorer och politikområden och baserade sig på åtta utvecklingsområden och 39 innehållsområden med 84 tillhörande åtgärder. Tyngdpunkten i åtgärdsprogrammet låg på landskapsregeringens egen förvaltning och på det arbete som kunde göras för att förbättra livssituationen för personer med olika former av funktionsnedsättningar, möjliggöra målgruppens fulla mänskliga rättigheter och som samhällsmedborgare. I beredningen av åtgärdsprogrammet hade avdelningarna inom landskapsregeringens allmänna förvaltning, Ålands hälso- och sjukvård, Ålands arbets- och studieservicemyndighet och Ålands handikappförbund deltagit. Respektive avdelning och myndighet hade ett ansvar för verkställigheten, av de åtgärder i programmet som de åtagit sig. Ansvaret för förverkligandet av åtgärdsprogrammet var således tvärsektorielt fördelat. Åtgärderna avsågs vara genomförda, senast den 31 december 2020.

3.1 Utvecklingsområden

Den strategiska utgångspunkten i åtgärdsprogrammet baserade sig på åtta utvecklingsområden, vilka i samband med uppgörande av åtgärdsprogrammet, hade bedömts representera grundförutsättningar som behövde främjas och befästas för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet skulle nå framgång på Åland. Varje innehållsområde och åtgärd i åtgärdsprogrammet hade således en koppling till ett eller flera av de åtta utvecklingsområdena;

⁷https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/guidedocument/ett_tillgangligt_aland_2017-2020.pdf

⁸ <https://www.lagtinget.ax/arenden/funktionshinderspolitiskt-atgardsprogram-tillgangligt-aland-2017-2020-14699>

⁹ <https://www.lagtinget.ax/dokument/meddelande-12015-2016-10546>

- Utbildning, fortbildning och kompetensutveckling (internt fokus)
- Informationsförmedling och kunskapsspridning (externt fokus)
- Nätverkande och samarbeten
- Digitalisering och tillgänglighet
- Utveckling av den fysiska tillgängligheten
- Utveckling av service och stödåtgärder
- Förbättrad lagstiftning och styrdokument
- Fungerande tillsyn och uppföljning

Grundvalen till de åtta utvecklingsområdena, som hade urskilts i processen med att revidera åtgärdsprogrammet, var bland annat; kunskaps-, medvetenhets- informations- och attitydbrister, byråkratiska och strukturmässiga hinder, samhällets digitaliseringsprocess, en stor del av den åländska lagstiftningen bedömdes vara utdaterad och inte överensstämmande med FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt avsaknad av övergripande system för tillsyn och uppföljning av funktionshinderspolutiska åtgärder.

3.2 Innehållsområden

Åtgärdsprogrammet omfattade 39 innehållsområden. Av dessa kan 34 ses representera de åtgärdshelheter vilka år 2017 identifierades vara i behov av utveckling och de resterande fem som prioriterade åtgärder under programperioden. Varje innehållsområde bestod, i åtgärdsprogrammet, av en beskrivande text där sammanhang och de då aktuella utmaningarna formaliserats. Till varje innehållsområde var en eller flertal konkreta åtgärder knutna, totalt 84, vilka landskapsregeringen hade för avsikt att genomföra under programperioden 2017–2020, i syfte att nå en önskad utveckling.

Åtgärdsprogrammets 39 innehållsområden;

- 1) Socialt ansvar vid landskapsregeringens upphandlingar
- 2) Konsekvensanalys av tillgänglighet i samband med byggnadslov
- 3) Tillgänglighet i offentliga byggnader och miljöer
- 4) Möjlighet för personer med funktionsnedsättning att välja sitt transportmedel
- 5) Yrkeskompetens för taxichaufförer
- 6) Tillgänglig turism
- 7) Utveckling av befintliga stödformer (näringspolitik)
- 8) Utbildning- tillgänglighet och funktionsnedsättning (internt)
- 9) Tillgänglig information
- 10) Tillgängligt valsysteem
- 11) Förbättra lagstiftningen på området socialvård, handikappservice, specialomsorger och självbestämmanderätt för personer med funktionsnedsättning.
- 12) Samordnad socialservice
- 13) Guide för barn i behov av särskilt stöd
- 14) Internationellt och nationellt funktionshindressamarbete
- 15) Utbildningsinsats om våld och personer med funktionsnedsättning

- 16) Skydd av den personliga integriteten och främjande av personlig säkerhet.
- 17) Äldres psykiska hälsa
- 18) Genomgång av lagstiftning(miljöområdet)
- 19) Tillgängliggörande av naturreservat
- 20) Förordning om medicinsk rehabilitering
- 21) Tillgänglighetsplan för ÅHS
- 22) Fortbildning och kompetensutveckling (inom utbildningssektorn)
- 23) Revidering av styrdokument i grundskola och gymnasialstadiet
- 24) Övergång mellan grundskola och gymnasialstadiet
- 25) Utbildning av ledare i verksamheter riktade till unga
- 26) Ökad tillgänglighet vid idrottsanläggningar
- 27) Tillgängligt kulturarv
- 28) Bemötande (arbetsmarknadsservice)
- 29) Tillgänglighet (arbetsmarknadsservice)
- 30) Arbete och sysselsättning
- 31) Information och skyltning (hälso- och sjukvården)
- 32) Ny- och ombyggnation (hälso- och sjukvården)
- 33) Utbildning (hälso- och sjukvården)
- 34) Nätverk (hälso- och sjukvården)

Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS –
prioriterade åtgärder

- 35) Balkongtrösklar förses med ramper
- 36) Kontrastmarkeringar på glasdörrar
- 37) Patientcentra – tillgänglighetsanpassning
- 38) Upphandling av skyltmaterial
- 39) Webbplats – tillgänglighetsanpassning

3.3 Åtgärder

Det funktionshinderspolitiska åtgärdsprogrammet omfattade 84 konkreta åtgärder vilka landskapsregeringen hade för avsikt att genomföra under programperioden. Varje åtgärd var framtagen i syfte att nå en önskad utveckling i relation till det sammanhang och aktuella utmaningar som formaliserades (år 2017) under någon av de 39 innehållsområdena. Varje åtgärd var även sammankopplad till åtaganden som framgår av artiklarna i FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar.

Med anledning av att åtgärdsprogrammet spänner över olika sektorer och politikområden så framgick av varje åtgärd, den avdelning, enhet eller byrå inom landskapsregeringens allmänna förvaltning, underliggande myndighet eller övriga som ansvarade för åtgärdens verkställelse.

4. Landskapsregeringens vidtagna åtgärder som främjar och befäster ett "Tillgängligt Åland"

Kärnan i det funktionshinderspolitiska åtgärdsprogrammet syftade till att befrämja och befästa åtta utvecklingsområden (se punkt 3.1), vilka hade bedömts representera grundförutsättningar för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet på Åland skulle nå framgång. Under 4.1 presenteras landskapsregeringens vidtagna åtgärdshelheter, i relation till de åtta utvecklingsområdena, vilka landskapsregeringen vidtagit under programperioden. Under 4.2 presenteras verkställelse av åtgärdsprogrammets 39 innehållsområden, tillhörande åtgärder samt de synpunkter som Ålands handikappförbund lämnat angående de vidtagna åtgärderna.

4.1 Vidtagna åtgärder i relation till åtgärdsprogrammets åtta utvecklingsområden

Med anledning av att de åtta utvecklingsområdena omfattade åtgärder inom landskapsregeringens olika sektorer och politikområden, har landskapsregeringens vidtagna åtgärder sammanställts översiktligt, i punktformat, under respektive utvecklingsområde, se 4.1.1–4.1.8. En och samma åtgärd kan ha befrämjat eller befäst flera av de åtta utvecklingsområdena, men presenteras enbart under ett av utvecklingsområdena. Varje åtgärd är kopplad till ett av åtgärdsprogrammets 39 innehållsområden, vilka framgår under 4.2.1-4.2.39.

4.1.1. Utbildning, fortbildning och kompetensutveckling (internt fokus)

Under programperioden skulle "utbildning, fortbildning och kompetensutveckling" med internt fokus, utgöra ett prioriterat område för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet på Åland skulle nå framgång.

Av verkställelseberättelserna framgår att utbildning, fortbildning och kompetensutveckling hade anordnats internt, enligt nedan, vilka i vissa fall även ordnats externt som åtgärd inom utvecklingsområdet 4.1.2 Informationsförmedling och kunskaps spridning. Vidtagna åtgärder inom de övriga utvecklingsområdena, har även, i vissa fall bidragit till intern utbildning, fortbildning och kompetensutveckling.

- En större föreläsning om mångfald för all personal, med Maria Montefusco (seniorrådgivare och sekreterare för rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder) (4.2.8)
- Två konferenser gällande kunskap om fakta och förebyggande arbete gällande alla män och kvinnor ur ett mångfaldsperspektiv, "Kvinnors hälsa – fakta och myter" och "Maskulinitet och hälsa". Båda konferenserna handlade bland annat om hur arbetslivet exkluderar eller inkluderar personer med funktionsnedsättning och temaområdet våld i nära relationer, där personer med funktionsnedsättning specifikt berördes (4.2.15)
- Fortbildning, i två delar, gällande jämställdhet och likabehandling med Malin Gustavsson/Ekvalita. Första delen fokuserade på ökad kunskap och andra delen på bemötande (4.2.8)
- Inspirationsföreläsning med Sonia Elvstål – "ett ben kortare men ett helt liv rikare" (4.2.8)
- I samarbete med Ålands handikappförbund r.f. två "pröva på tillfällen-funktionsvariationer" samt ett samarbete hade inletts för att utveckla och samarbeta kring utbildningar (4.2.8)
- Landskapsregeringens webbpublicerare, kurs i tillgänglig publicering (4.2.9)

- Konferens "Kvinnors hälsa – att göra skillnad". Fokus på kvinnor och kvinnors hälsa (inkluderade kvinnor med funktionsnedsättning). Praktikers och forskares erfarenheter och praktiska lärandeexempel som gjort skillnad (4.2.15)
- Flertal seminarietillfällen om "Mäns våld # Metoo och förändring" om bla. att skapa förutsättningar för en inkluderande, trygg och hälsofrämjande miljö befriad från våld och utsatthet för alla (4.2.15)
- Utbildningsinsats, Bygg respekt; motarbeta sexuellt våld i ord och handling (4.2.15)
- Konferens "Att möta våldsutsatta barn" (4.2.15)
- Halvdagsutbildning på temat "Förebygga sexualiserat våld genom att stärka och utveckla en trygg och jämställd vardag" (4.2.15)
- Fortbildningsinsats i samarbete med Öppna högskolan, Stöd för lärande och skolgång – från trygghetszon till differentiering (4.2.22)
- Fortbildningsinsats för pedagogisk personal, - Stöd för skolbarn med uppmärksamhets- och självregleringssvårigheter (4.2.22)
- Ett fortbildningspaket med temat "inkludering av studerande med särskilda behov och behov av specialundervisning". Fortbildning omfattande åtta enskilda seminarier, gruppdiskussioner och handledning till samtliga anställda inom den pedagogiska personalen i Ålands yrkesgymnasium och sjöfartsgymnasiet. Målsättningen var en ökad kompetens avseende didaktiska möjligheter och utmaningar att stöda en enskild studerandes inlärningsprocess i en inkluderande undervisningsmiljö (4.2.22)
- Föreläsning om hur en person inom autismspektrat uppfattar vardagen i barnomsorg och skola (4.2.22)
- All personalen vid Ålands arbetsmarknad- och studieservicemyndighet, AMS, utbildning om att skriva vårdat, enkelt och begripligt (4.2.29)
- Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS hade kontinuerligt utannonserat internt, om föreläsningar, kurser, konferenser och fortbildning om funktionshinder och tillgänglighetsanpassning. Alla verksamheter inom ÅHS hade bland annat erbjudits utbildning om tillgänglighet, genom internt projekt om hjälpmedel och tillgänglighet (4.2.33)
- Inom området tillgänglighet och funktionsnedsättning, hade utbildning hållits för landskapsregeringens ledare, förmän och chefer om bemötande med Maria Montefusco (seniorrådgivare och sekreterare för rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder) (4.2.8)
- Berörd personal (infrastruktur och Ålandstrafiken) hade fortlöpande informerats om gällande EU-förordningar, rörande möjlighet för personer med funktionsnedsättning att välja sitt transportmedel (4.2.4)

4.1.2. Informationsförmedling och kunskapsspridning (externt fokus)

I åtgärdsprogrammet skulle fokus på "informationsförmedling och kunskapsspridning" med externt fokus, utgöra ett prioriterat område för att det funktionshinderspoltiska utvecklingsarbetet på Åland skulle nå framgång.

Av verkställelseberapporteringen framgår att informationsförmedling och kunskapsspridning hade anordnats externt, enligt nedan, vilka i vissa fall även erbjudits internt. Vidtagna åtgärder inom de övriga utvecklingsområdena, har även, i vissa fall bidragit till extern informationsförmedling och kunskapsspridning.

- Ett för allmänheten öppet seminarium om tillgänglighetstänk i byggkedjan så att tillgänglighetsaspekterna lyfts för de centrala aktörerna i byggkedjan (4.2.3)
- Inom projekt Äldres psykiska ohälsa, hade fyra personer på Åland erhållit instruktörsutbildning i "Första hjälpen till psykisk hälsa-äldre (MHFA-metoden vid Karolinska institutet), kunskapslyft genomfördes inom äldreomsorgen genom metoden Mental Health First Aid (MHFA), med inriktning äldre. Föreläsning och seminarium för yrkesutbildade och allmänheten hade hållits om äldres psykiska hälsa (4.2.16)
- Landskapsregeringen hade hållit informationstillfälle om specialutbildade hundar inom hälso- och sjukvård och socialvård, ledarhundar och assistanshundar i offentliga miljöer. Vid tillfället hade bla. lagstiftningskomplexiteten lyfts fram och de många olika aspekterna att ta ställning, till exempel; miljölagstiftning, krav på livsmedelshygien, hundens rätt till hälsa och välbefinnande, ordningslagstiftning, tillgänglighetsaspekter i den offentliga miljön för människor med olika funktionsnedsättningar, diskrimineringslagstiftning m.fl. Informationstillfället hade genomförts i samarbete med Ålands neurologiska förening r.f. (4.2.17)
- En folder, "Stöd i skolan- ett sätt att lyckas", hade lanserats rörande elever som är i behov av stöd i grundskolan och om hur skolorna arbetar för att erbjuda rätt stöd i rätt tid. Information om foldern och stödsystemet hade, förutom till skolorna anordnats till föräldrar (4.2.22)
- Vissa förvaltningsuppgifter har, av landskapsregeringen, överförts till Ålands idrott som beviljats verksamhetsstöd ur penningautomatmedel, ur kulturbyråns budget. Ålands idrott hade ordnat utbildningar för sina medlemsorganisationer (drygt 60) med inriktning funktionsnedsättning eller som omfattade delar kring funktionsnedsättning; -Idrott och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). En föreläsning som gav inspiration, tips och råd om hur man bemöter barn och ungdomar med exempelvis ADHD, Aspergers syndrom och andra osynliga funktionsnedsättningar, -AKK inom idrott och föreningsliv med AKK (alternativ och kompletterande kommunikation) för idrottsaktiva och ledare, -grundutbildning för tränare. Grundutbildningen byggde på aktuell forskning och gav en grund att stå på i rollen som tränare. I utbildningen fick deltagarna även välja valbara moduler där en modul handlade om "att möta idrottare med funktionsnedsättning" samt en annan modul som handlade om "inkluderande ledarskap för att möta idrottare med NPF" (4.2.25)
- Genom landskapsregeringens initiativ "Kraftsamling för tillväxt och inflyttning" hade finansiering beviljats för samarbetsprojekt. Genom samarbetsprojekt mellan Visit Åland och Ålands handikappförbund r.f. hade vikten av att arbeta med tillgänglighet lyftas fram genom en rad åtgärder; tillgänglighetsinventeringar, föreläsningar och digital synlighet. Olika verksamheter, både offentliga och privata, hade fått möjlighet att bli tillgänglighetsinventerade och fått tillgång till praktisk information (4.2.6)
- Busshållplatserna i landsortstrafiken hade försetts med nya användarvänliga informationsskyltar (4.2.4)
- På landskapets färjor hade tagits i bruk ett informationssystem med beaktande av tillgänglighetsdirektivet. Systemet är både audiellt och visuellt, samt informerar om trafikstörningar, ankomster och avgångar (4.2.4)
- Det fanns passagerarinformation om landsorts- och tätsortsbusstrafiken på internet, i tryckt broschyr, per telefon och epost. Av bussturlistan framgick information om bla. bokning av rullstol, avgifter för ledsagare, journummer och om kombination buss-färja (4.2.4)

- Audiovisuella infotavlor med kommande hållplatser och tider för passagerare i landsortsbussarna (4.2.4)
- Information om färjor fanns per telefon och epost, om tex. bokning av plats med hjälpmedel, tillvägagångssätt ombord på färjor (tex. utan hiss) samt på Ålandstrafikens webbsida alandstrafiken.ax (4.2.4)
- Utarbetande av kryssalternativ, symbol eller förvald text (till exempel rullstol, assistenthund, synskadad), valfritt för kund, vid bokning via Ålandstrafiken hade påbörjats (4.2.4)
- Ålands yrkesgymnasium hade ordnat utbildning enligt EU-direktiv 181/2011 om persontransport av personer med nedsatt rörlighet (4.2.5)
- Genomgång av skyltning och annan information om naturreservaten, hade påbörjats (4.2.19)
- Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet, AMS hade låtit producera informationsfilm om hur man anmäler sig som arbetssökande (4.2.29)
- Kontinuerlig information hade, inom ramen för AMS service och åtgärder, getts om möjligheten att anställa personer med funktionsnedsättning, i syfte att få tillgång till fler arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning (4.2.30)
- På www.ams.ax informeras om det stöd AMS kan bevilja arbetsgivare för specialarrangemang på arbetsplatsen, som är nödvändiga för att eliminera eller lindra de olägenheter som en skada eller sjukdom medför (4.2.30)
- Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS hade låtit genomföra en inventering av skyltbehov och skrivit avtal med en skyltleverantör, där inventeringsrapporten låg till grund för upphandlingen (4.2.31, 4.2.38)
- ÅHS hade infört besöksadresser till de olika byggnaderna på sjukhusområdet (Doktorsvägen 1A, 1B, 1C och 1 D. Adresserna är sökbara i Google maps "Street View" över platsen (bildstöd) (4.2.31)
- Flera av ÅHS verksamheter har tillgänglighetsanpassat sina kallelser och patientinfo med bildstöd och mera lättläst språk (4.2.33)

4.1.3. Nätverkande och samarbeten

Under programperioden skulle "nätverkande och samarbeten" utgöra ett prioriterat område för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet på Åland skulle nå framgång.

Av verkställelseberättelserna framgår att nätverkande och samarbeten genomförts enligt nedan. Vidtagna åtgärder inom de övriga utvecklingsområdena, har även, i vissa fall omfattat eller bidragit till nätverkande och samarbeten.

- Landskapsregeringen deltog i nordiskt expertnätverk för FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Mandatperioden upphörde 31.12.2017 (4.2.14)
- Landskapsregeringen hade deltagit i den nationella delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 26.1.2017-30.4.2019 och 1.9.2019-31.12.2020 (4.2.14)
- Representanter för landskapsregeringen och Ålands handikappförbund r.f. hade deltagit i rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder, i syfte att säkerställa ett nordiskt funktionshindersamarbete, 1.1.2017-31.12.2020 (4.2.14)
- Landskapsregeringen hade ett råd för personer med funktionsnedsättning för landskapet Åland, tillsatt under 17.3.2017 - 31.12.2019. Rådet bestod av representanter för landskapsregeringens

allmänna förvaltning och underliggande myndigheter, kommunerna och Ålands handikappförbund (4.2.14, 4.2.34)

- Landskapsregeringen hade tillsatt en arbetsgrupp för att förverkliga samarbete mellan Ålands gymnasium och Ålands omsorgsförbund (4.2.24)
- Landskapsregeringen hade tillsatt Rådet för idrott, motion och hälsa (RIMH) som arbetat brett med frågor som bland annat gäller tillgänglighet. Rådets medlemmar består av sakkunniga från olika områden, däribland Ålands handikappförbund, Ålands idrott, folkhälsan, Ung resurs m. fl (4.2.25)
- Strukturerad samverkan mellan AMS och socialförvaltningen i Mariehamns stad, hade inletts i form av en nätverksgrupp vari även ÅHS och FPA ingick, vid behov (4.2.30)
- Vid ÅHS nybyggnation och större renoveringsprojekt tillämpas en rutin där byggprojektgruppen konsulterar arbetsgrupp om tillgänglighetsanpassning. Arbetsgruppen begär i sin tur eller hänvisar till utlåtande från extern expertis såsom till exempel Ålands handikappförbund r.f. (4.2.32)

4.1.4. Digitalisering och tillgänglighet

I åtgärdsprogrammet skulle fokus på "digitalisering och tillgänglighet", utgöra ett prioriterat område för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet på Åland skulle nå framgång.

Av verkställiserapporteringen framgår att åtgärder inom digitalisering och tillgänglighet genomförts, enligt nedan. Vidtagna åtgärder inom de övriga utvecklingsområdena, har även, i vissa fall, berört utvecklingsområdet digitalisering och tillgänglighet.

- Landskapsregeringen hade, i tilldelningen av kollektivtrafik, satt krav på audiovisuell utrustning vilket även berör tilldelningen 2020 – 2021, i syfte att underlätta för passagerare med nedsatt syn- och hörsel, men även för andra (4.2.4)
- Landskapsregeringen hade införskaffat moderna digitala och fjärrkontrollerade infotavlor i vissa hamnar och linfärjefästen (4.2.4)
- Installerande av digitala inomhus- och utomhusskyltar hade påbörjats, vilka är uppkopplade till ett centralt nav som automatiskt styr aktuella turlistor för både bussar och färjor (4.2.4)
- Hela kollektiv- och färjetrafiken hade uppkopplats till Google Maps för att utvidga ännu mera synlighet och utseende av trafiken (4.2.4)
- Lokalkraft Leader Åland r.f. som genomför Leader metoden på Åland inom det Åländska LBU programmet samt inom fiskeriprogrammet hade bedömt att tillgänglighetsanpassning handlar om att ge människor med funktionsnedsättning tillgång till platsen på samma villkor som alla andra. Ett exempel är tex. projektet "Vandring på Åland" (Natur & Miljö) hade bla. fokuserat på att ta fram digitalt informationsmaterial med målsättningen att bättre synliggöra och digitalisera informationen för vandrare (4.2.6)
- Systemet för internetröstningens tillgänglighet granskades av en aktör som är specialister på tillgänglighet. Leverantören av systemet ålades att åtgärda de tillgänglighetsbrister som upptäcktes. Systemet för internetröstning togs aldrig i bruk (4.2.10)
- Utvecklingen av landskapsregeringens webbplats, regeringen.ax, hade följt senaste standard när det gäller tillgänglig och användbar teknik (4.2.9)

- Webbplats, regeringen.ax, hade kontinuerligt granskats och åtgärdats så att den är användbar och tillgänglig i enlighet med kraven i landskapslagen (2019:7) om tillgängliga webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningen (4.2.9)
- Andra, av landskapsregeringens upprätthållna webbplatser, hade granskats och åtgärdats för att förbättra tillgängligheten (4.2.9)
- Tillgänglighetsutlåtanden hade publicerats på landskapsregeringens webbplatser i enlighet med landskapslag (2019:7) om tillgängliga webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningen (4.2.9)
- Landskapsregeringen hade lanserat nytt intranät. I skapandet av intranätet hade funktionsvariationer tagits i beaktande, samt vid olika publiceringar på intranätet (4.2.9)
- Vid upphandling av e-tjänstplattform (Åda-projekt) hade krav på ställts på att uppfylla tillgänglighetsdirektivets krav (4.2.9)
- Vid leveranser i e-tjänstprojektet (Ådas projekt, landskapsregeringen deltagare) hade stor vikt lagts vid att testa tillgängligheten i det som levererats. Utgångspunkten för granskningen var lagstiftningen och det regelverk som den hänvisar till, i praktiken WCAG 2.1. Leverantören hade vidtagit åtgärder för att avhjälpa tillgänglighetsbrister (4.2.9)
- Skype guidningar av utställningar hade bedrivits, specialutställningar som de permanenta utställningarna i Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseum genom "Äldreomsorg på distans",
- Föremål ur Ålands museums samlingar och presentationer av verksamheten, har tillgängliggjorts via sociala medier (4.2.27)
- En stor del av den planerade verksamheten (år 2020) på Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseum hade överförts till digitala versioner på museets hemsida. Även föreläsningar, guidningar, filmer och skollektioner hade erbjudits digitalt (4.2.27)
- Museum.ax, bildgalleri hade kontinuerligt fyllts på, särskilt med föremål från textilsamlingen samt 3D-modeller från arkeologiska samlingen (4.2.27)
- Ny portabel ljudanläggning hade införskaffats till Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseum och tekniska hörselhjälpmedel hade testats av expert (4.2.27)
- Arbete med att utöka innehållet i audioguiderna för Ålands kulturhistoriskas basutställning hade påbörjats (4.2.27)
- Arbete med ny hemsida www.museum.ax hade pågått, i vilket tillgänglighetsaspekterna tagits i beaktande. Bla. avses tillgänglighetsinformation att visas på respektive sevärdhets undersida. Lansering våren 2021 (4.2.27)
- Ålands arbetsmarknad- och studieservicemyndighet, AMS, hade anskaffat portal och fast hörselslinga (4.2.29)
- Möjlighet finns att, till AMS, via e-tjänst ansöka om arbetslöshetsförmån och redovisa arbetslöshetstid (4.2.29)
- www.ams.ax hade lanserats, vilken uppfyller EU:s tillgänglighetsdirektiv (4.2.29)
- www.ahs.ax hade lanserats och tillgänglighetsgranskats så att den uppfyller EU:s tillgänglighetsdirektiv (4.2.39)
- En interaktiv 3D-karta över sjukhusområdet hade installerats på ÅHS webbsida. Den interaktiva kartan ger information om i vilka byggnader som ÅHS verksamhet befinner sig och möjliggör även till panoramabild över entréerna till respektive byggnad, <https://visualisering.gitech.ax/ahs/> (4.2.39)

4.1.5. Utveckling av den fysiska tillgängligheten

Under programperioden skulle "utveckling av den fysiska tillgängligheten" utgöra ett prioriterat område för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet på Åland skulle nå framgång.

Av verkställelseberättelserna, framgår att åtgärder vidtagits för att utveckla den fysiska tillgängligheten, enligt nedan. Vidtagna åtgärder inom de övriga utvecklingsområdena har även, i vissa fall, omfattat eller bidragit till utveckling av den fysiska tillgängligheten.

- Utredning och förslag på vilka tillgänglighetsåtgärder som är lämpliga att göra på respektive av landskapets fartyg hade påbörjats (4.2.4)
- De av landskapsregeringen ägda frigående färjorna hade anpassats i enlighet med "Tillgängligheten hos passagerarfartyg och höghastighetspassagerarfartyg som används för allmänna transporter" Traficoms föreskrift 159 173/03.04.01.00/2017 (4.2.4)
- Anpassande och vädertäta busshållplatser hade byggts på tex. Storagatan och bussplan (4.2.4)
- I samtliga vägprojekt och i samband med att gång- och cykelvägar byggts ut, hade busshållplatserna tillgänglighetsanpassats (4.2.4)
- Handikaptoalett hade placerats vid Överö färjfaste (4.2.4)
- Den nya väntsalen till Torsholma (Lilla Hummelholm) hade planerats anpassas för rullstolsburna och förses med ramp och anpassad dörr (4.2.4)
- I planeringen av Åva nya färjfaste, hade väntsal och toaletter planerats bli tillgänglighetsanpassad (4.2.4)
- I samband med de investeringar som genomförts, inom ramen för det gränsregionala samarbetsprogrammet Central Baltic med finansiering från regionala utvecklingsfonden (ERUF) och nationell motfinansiering från landskapsregeringen, hade åtgärder genomförts för att öka tillgängligheten i båthamnar (4.2.6)
- Grelsby sjukhus gamla lokaler hade renoverats med finansiering från landskapsregeringen. På området drivs Pensionat Stalldalen som erbjuder tillgänglighetsanpassade rum (4.2.6)
- Genom finansiering från landskapsregeringen hade tillgängligheten till en skärgårdsbutik ökat genom färdigställande av handikappramp samt ombyggnad av trappa (4.2.6)
- Arbetet med EU:s programperiod 2020–2027 där tillgänglighet är en av de horisontella målsättningar som ska beaktas, hade påbörjats (4.2.7)
- En ramp hade byggts på Herrö naturreservat för att tillgängliggöra en större del av reservatet, även för rullstolsburna och personer med andra hjälpmedel (4.2.19)
- Planering av andra möjliga åtgärder i andra naturreservat hade påbörjats (4.2.19)
- Landskapsregeringen hade fattat beslut om att installera hiss mellan våning 1 och 2 i huvudbyggnaden i Eckerö post- och tullhus, i samband med att utrymmena renoveras för Ålands museums publika verksamhet. En av de befintliga toaletterna på våning 1 förstoras och byggs om till handikaptoalett (4.2.27)
- Utanför Ålands museums huvudbyggnad hade utrymmet för fotgängare breddats och markeringar och gångstråk lagts in. Markberedningen är förberedd för förbättrad belysning över främre utomhus- och parkeringsområdet (4.2.27)

- Vid Ålands museum hade tillgänglighetsaspekter kontinuerligt tagits i beaktande vid den fysiska utformningen av utställningar, gällande tex. skyltars utformning och placering, placering av föremål, framkomlighet i utställningssalarna, ljussättning mm (4.2.27)
- I arbetsmarknad- och studieservicemyndigheten, AMS:s lokaler, hade trösklar avlägsnats och arbetspsykologens testrum byggts om (4.2.29)
- Ålands hälso- och sjukvård hade genomfört tillgänglighetsanpassningar; balkongtrösklar vid de avdelningar där patienter vistas hade försetts med träramper, kontrastmarkering, sänkt ringklocka vid akutens entré och akutens anmälningsskiva, ställningar för kryckor och käppar monterats i handikapptoalieterna, i väntrum och toaletter hade klädkrokar i höjd för rullstolsburna och barn monterats samt att huvudentrén hade fått en ny dörrsluss som är tillgänglighetsanpassad (4.2.32, 4.2.35-36)

4.1.6. Utveckling av service och stödåtgärder

I åtgärdsprogrammet skulle fokus på "utveckling av service och stödåtgärder", utgöra ett prioriterat område för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet på Åland skulle nå framgång.

Av verkställelseberättelserna framgår att åtgärder vidtagits för att utveckla service och stödåtgärder enligt nedan. Vidtagna åtgärder inom de övriga utvecklingsområdena har även, i vissa fall, omfattat eller bidragit till utveckling av service och stödåtgärder.

- Ålands museum hade bedrivit uppsökande verksamhet för grupper med begränsad mobilitet, bland annat genom besök på äldreboenden med bildvisning och identifiering (4.2.27)
- Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet hade möjliggjort, att kunna ordna service och tjänster utanför myndighetens verksamhetsutrymmen (4.2.29)
- Landskapsregeringen hade gett Ålands gymnasium, i uppdrag att bygga upp ett flexibelt utbildningssystem med smidiga och individanpassade studievägar för unga och vuxna både inom den yrkesinriktade specialundervisningen i programform och inom yrkesträningsprogrammet (4.2.24)
- Landskapsregeringen hade gett i uppdrag, att inleda hemarbets- och rengöringsservice som ett nytt kompetensområde inom den yrkesinriktade specialundervisningen i programform (4.2.24)
- Landskapsregeringen hade gett Ålands gymnasium, i uppdrag att utreda hur möjligheten till fortsättningsstudier kunde utformas inom den yrkesinriktade specialundervisningen i programform och på yrkesträningsprogrammet. Målgruppen för fortsättningsstudierna är vuxna personer med intellektuell funktionsnedsättning som befinner sig inom specialomsorgens dagliga verksamhet (4.2.24)
- Samarbetsgruppen för Ålands gymnasium och Ålands omsorgsförbund (KST) hade gett förslag på gemensamt upplägg för en utbildning som handleder för arbete och självständigt liv, för de elever som har det största behovet av särskilt och omfattande stöd samt gett förslag på hur man kan genomföra LIA i samverkan mellan skolan, specialomsorgen och arbetsliv för personer med funktionsnedsättning (4.2.24)
- Rådet för idrott, motion och hälsa (RIMH) hade initierat till ett utvecklande av konceptet "Motion på recept", där personer som av olika orsaker behöver vara mera fysiskt aktiva, genom läkarutlåtanden ska erbjudas idrotts- och motionsaktiviteter av de åländska idrottsorganisationerna. Personer med funktionsnedsättningar berördes även (4.2.25)

- Ålands hälso- och sjukvård hade inrättat en ordinarie talterapeutjänst för att stöda ÅHS arbete med tillgänglighet och kommunikations- och kognitionshjälpmiddel, att höja servicenivån för patienten (4.2.33)

4.1.7. Förbättrad lagstiftning och styrdokument

Under programperioden skulle "förbättrad lagstiftning och styrdokument", utgöra ett prioriterat område för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet på Åland skulle nå framgång. Av verkställelseberättelsen av åtgärdsprogrammet framgår att följande lagstiftning och styrdokument, hade antagits eller reviderats;

Lagstiftning

- Landskapslag (2017:80) om tillämpning på Åland av rikslagar om offentlig upphandling (4.2.1)
- Plan- och bygglagen (2008:102) för landskapet Åland (4.2.3)
- Landskapslag (2019:60) om ordnande av kollektivtrafiktjänster (4.2.4–5)
- Vallag (2019:45) för Åland (4.2.10)
- Landskapslag (2020:12) om socialvård (4.2.11, 4.2.26)
- Landskapsförordning (2020:112) om samverkansavtal inom socialvård och hälso- och sjukvård (4.2.11)
- Äldrelag (2020:9) för Åland (4.2.11, 4.2.16)
- Landskapslag (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården (4.2.11, 4.2.16)
- Landskapsförordning (2020:25) om yrkesutbildade personer inom socialvården (4.2.11)
- Landskapslag (2020:26) om klienthandlingar inom socialvården (4.2.11)
- Landskapslag (2020:13) om socialvårdens förvaltning och tillsyn på Åland (4.2.11)
- Landskapslag (2017/74) om ändring av 3 § landskapslagen om en kommunalt samordnad socialtjänst (4.2.12)
- Landskapslag (2019:101) om tillämpning på Åland av lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som deltar i verksamhet bland barn (4.2.16)
- Landskapslag (2021/37) om ändring av landskapslagen om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (4.2.16)
- 4 § landskapslag (2020/17) om ändringar av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp (4.2.14)
- Landskapsförordning (2021:38) om personal inom specialomsorger av utvecklingsstörda (4.2.16)
- Landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola (4.2.23)

Styrdokument

- Ålands landskapsregerings beslut (2019:113) gällande vissa upphandlingar (4.2.1)
- Handbok i offentlig upphandling för landskapet Åland¹⁰ inkl. checklista (4.2.1)
- Landskapsregeringens stödvillkor som berör tillgänglighet i bostäder¹¹ (4.2.3)

¹⁰ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/handbok-offentlig-upphandling-landskapet-aland-2.12.2019.pdf>

¹¹ <https://www.regeringen.ax/infrastruktur-kommunikationer/bygga-bo/bidrag-stod-byggande>

- Klarläggande av gränsdragningar KST – primärkommun utgående från gällande och kommande (1.1.2021) lagstiftning¹² (4.2.12)
- Landskapsregeringens principer för handläggning och beviljande av stöd för näringslivets främjande avseende näringsavdelningens förvaltningsområde i landskapets budget¹³ (4.2.7)
- Handlingsplan för nordiskt samarbete om funktionshinder 2018–22¹⁴ (4.2.14)
- Våld i nära relationer på Åland 2017 – undersökning om förekomst av våld i nära relationer¹⁵ (4.2.15)
- Strategi för 0-tolerans mot våld 2020–2030¹⁶ (4.2.15)
- Projekt Äldres psykiska ohälsa, slutrapport¹⁷ (4.2.17)
- Läroplansgrunderna för den allmänbildande utbildningen och grundläggande yrkesutbildningen samt läroplanen för grundskolans allmänna del¹⁸ (4.2.23)
- Ålands yrkesgymnasium, handlingsplan för utveckling av utbildningen inom den yrkesinriktade specialundervisningen och yrkesträningsundervisningen¹⁹ (4.2.24)
- En rapport, av tjänstemannagrupp, hade lagts fram rörande förslag till revidering av lagstiftning (landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning, landskapslag (2002:81) om Högskolan på Åland) för att möjliggöra flexibla studievägar och för att inför SORA-lagstiftningen på Åland (4.2.23)
- Allmänna riktlinjerna för stöd till investeringsprojekt (Investeringsstöd ur penningautomatmedel)²⁰ (4.2.26)
- ÅHS plan för ökad tillgänglighet och delaktighet 2017–2020 (4.2.21)
- Ålands hälso- och sjukvård skyttdirektiv (4.2.31)
- Den nya kollektivtrafiklagen trädde i kraft hösten 2019. Det till lagen hörande trafikförsörjningsprogrammet hade varit på remiss och på sikt möjliggör längre upphandlingar som gagnar bland annat personer med funktionsnedsättning (4.2.4)
- Landskapsregeringen har under 2020 påbörjat framtagande en strategi för hållbart byggande där befintliga byggnaders tillgänglighet kommer inkluderas (4.2.4)

¹² https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/kst-primarkommun_gransdragning_0.pdf

¹³ https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/principerslutlig2017_003.pdf

¹⁴ <https://www.norden.org/sv/publication/handlingsplan-nordiskt-samarbete-om-funktionshinder-2018-22>

¹⁵ <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/article/vald-i-nara-relationer-webb.pdf>

¹⁶ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/strategi-nolltolerans-mot-vald-nara-relationer-2020-2030>

¹⁷ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/aldres-psykiska-ohalsa-slutrapport>

¹⁸ <https://www.regeringen.ax/utbildning-larande/styrdokument-utbildning>

¹⁹ https://www.gymnasium.ax/sites/default/files/protocol/attachment/bilaga_ss105b_handlingsplan_y-program.pdf

²⁰ https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/form/instructions/paf-principer_investeringsstod_antagna_15.9.2017_0.pdf

4.1.8. Fungerande tillsyn och uppföljning

I åtgärdsprogrammet skulle fokus på "fungerande tillsyn och uppföljning", utgöra ett prioriterat område för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet på Åland skulle nå framgång. Av verkställelseberättelsen av åtgärdsprogrammet framgår att nedanstående åtgärd hade genomförts. Flertal vidtagna åtgärder inom utvecklingsområdena 4.1.7. Förbättrad lagstiftning och styrdokument och 4.1.4. digitalisering och tillgänglighet har även bidragit till fungerande tillsyn och uppföljning. 4.1.2. Informationsförmedling och kunskapsspridning (externt fokus) och 4.1.3. Nätverkande och samarbeten, omfattar även bidragande åtgärder.

- Utredning av tillsynsansvaret för EU-förordning nr 181/2011 om passagerares rättigheter vid busstransport och 1177/2010 om passagerares rättigheter vid resor till sjöss och på inre vattenvägar, hade påbörjats
- Rapport "Tillgänglighetstänk i byggkedjan-ett borttappat ansvar²¹" (4.2.2-3)
- Hjälpmedel och tillgänglighet för personer med kommunikativa och kognitiva funktionsnedsättningar på Åland - Rapport för projekt 1.9 2017-31.12 2018 (4.2.33)

4.2 Verkställelse av åtgärdsprogrammets 39 innehållsområden

Åtgärdsprogrammets 39 innehållsområden sågs representera de åtgärdshelheter vilka år 2017 identifierades vara i behov av utveckling, i syfte att främja de åtta grundförutsättningarna (utvecklingsområden) som behövde främjas och befästas för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet skulle nå framgång på Åland. Till varje innehållsområde var en eller flera åtgärder sammankopplade. Under 3.2 Innehållsområden, framgår, i tabellformat, en sammanställning av åtgärdsprogrammets samtliga 39 innehållsområdena. Under 4.2.1-4.2.39 presenteras respektive innehållsområden med en verkställelsesammanställning av de tillhörande åtgärderna, samt de synpunkter som Ålands handikappförbund avgett om åtgärderna, markerat.

4.2.1 Socialt ansvar vid landskapsregeringens upphandlingar

Åtgärdsprogrammets innehållsområde socialt ansvar vid landskapsregeringens upphandlingar (Ett tillgängligt Åland, s. 7-9, åtg. 1-3). Utgångspunkten i innehållsområdet var att varor och tjänster som köps in med offentliga medel ska vara möjliga att använda för alla. Målsättningen med innehållsområdet var att landskapsregeringen i högre utsträckning skulle ställa krav på socialt ansvar vid upphandlingar, som ett instrument för att åstadkomma bättre tillgänglighet i samhället.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets tre åtgärder genomförts helt eller delvis. När programperioden avslutades hade genom Ålands landskapsregerings beslut (2019:113) gällande vissa upphandlingar, i 2 § lyfts in att hållbarhet ska integreras i så stor utsträckning som möjligt i upphandlingen. Därtill tillämpas, genom landskapslag (2017:80) om tillämpning på Åland av rikslagar om offentlig upphandling, lagen om offentlig upphandling och koncession (FFS 1397/2016), i vilken 2 §, en av målsättningarna anges vara att beakta sociala aspekter. I 24 § ges möjlighet till reserverade upphandlingskontrakt som utvidgar möjligheten att ta hänsyn till socialt ansvar i upphandling. I handboken

²¹ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/tillganglighetstank-byggkedjan-borttappat-ansvar>

för offentlig upphandling²², hade avsnittet om krav och tillämpning av socialt ansvar utvidgats. En checklista, som beaktar socialt ansvar, hade upprättats och införts i handboken för offentlig upphandling. Vid programperiodens slut, hade lagförslag om ny upphandlingslag för offentliga Åland (under tröskelvärdet), inte avgetts.

Ålands handikappförbund, påtalar att de gärna hade gett input till utformningen av handboken för offentlig upphandling, samt belyser vidden av att upphandlingsenheten vid landskapsregeringen, förutom via www.regeringen.ax, informerar och hänvisar till handboken och checklistan.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningen "förbättrad lagstiftning och styrdokument" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Det kvarstår, att ånyo aktualisera frågan om behov av ny upphandlingslag för offentliga Åland (under tröskelvärdet) för att åstadkomma bättre tillgänglighet i samhället.

4.2.2 Konsekvensanalys av tillgänglighet i samband med byggnadslov

Åtgärdsprogrammets innehållsområde konsekvensanalys av tillgänglighet i samband med byggnadslov (Ett tillgängligt Åland, s. 9–10, åtg. 4). Utgångspunkten i innehållsområdet var att föregå tillgänglighetsbrister redan i planeringsskedet av alla större projekt (byggnader och allmänna platser) till vilka allmänheten kommer att ha tillträde. Målsättningen med innehållsområdet var att följa upp möjligheterna till att införa någon form av konsekvensanalys/tillgänglighetsprövning i samband med byggnadslov, samt att se över hur tillgänglighetsarbetet i samband med bygglov ytterligare kunde förbättras.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts helt. Rapporten "Tillgänglighetstänk i byggkedjan-ett borttappat ansvar"²³ hade offentliggjorts. Av rapporten framgår olika möjligheter till att föregå tillgänglighetsbrister redan i planeringsskedet, och om möjligheten med att införa någon form av konsekvensanalys/tillgänglighetsprövning i samband med byggnadslov. När programperioden avslutades var det oklart hur arbetet skulle fortskrida rörande de resultat som rapporten påvisat.

Ålands handikappförbund belyser, att rapporten "Tillgänglighetstänk i byggkedjan-ett borttappat ansvar" publicerades (oktober 2017) innan det funktionshinderspolitiska åtgärdsprogrammet antogs i december 2017. En tydligare målsättning med att offentliggöra rapporten borde framgått och leda till vidare åtgärder.

Den genomförda åtgärden har befrämjat grundförutsättningen "fungerande tillsyn och uppföljning" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Av rapporten framgår att det föreligger ett behov av fortsatt arbete och påtalat behov av tex. författningar som kompletterar lagstiftningen gällande enkelt avhjälpta hinder och ett önskemål från flera parter om hjälpmedel som innehåller information om gällande regler. Dessutom finns önskemål om fortbildningar och informationstillfällen i samband med bland

²² <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/handbok-offentlig-upphandling-landskapet-aland-2.12.2019.pdf>

²³ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/tillganglighetstank-byggkedjan-borttappat-ansvar>

annat uppdatering av lagstiftning. Upplevelsen av otydlig ansvarsfördelningen lyfts upp som ett problem, vilket leder till ett minskat ansvar hos både byggherre och arbetsledare.

4.2.3 Tillgänglighet i offentliga byggnader och miljöer

Åtgärdsprogrammets innehållsområde tillgänglighet i offentliga byggnader och miljöer (Ett tillgängligt Åland, s. 10–11, åtg. 5–6). Utgångspunkten i innehållsområdet var fokus på att sprida kunskap kring tillgänglighetsfrågor och på förtydliganden av tillgänglighetsfrågorna inom plan- och byggsektorn.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets två åtgärder genomförts delvis. Åtgärder som redovisats motsvarar inte nödvändigtvis den ursprungliga beskrivningen av åtgärderna. Plan- och bygglagen (2008:102) för landskapet Åland, hade reviderats så att bemyndigande finns i lagen att ge ut närmare föreskrifter och tillhörande anvisningar. Ett arbete hade inletts med att utreda på vilket sätt kompletterande föreskrifter och anvisningar, hjälpmedel för att tolka lagstiftningen, ska ges ut. Landskapsregeringen hade under programperioden vidare inlett ett arbete med att framta en strategi för hållbart byggande där befintliga byggnaders tillgänglighet inkluderas. Ett för allmänheten öppet seminarium om tillgänglighetstänk i byggkedjan hade anordnats så att tillgänglighetsaspekterna lyfts för de centrala aktörerna i byggkedjan. Stöd villkoren som berör tillgänglighet i bostäder hade uppdaterats, vilka uppmärksammats i de lokala nyhetstidningarna. Under programperioden hade landskapsregeringens reviderade stöd villkor inneburit ett märkbart ökat intresse för att tillgänglighetsanpassa befintliga byggnader.

Ålands handikappförbund ifrågasätter om revideringen i Plan- och bygglagen (2008:102) för landskapet Åland, bemyndigande i lagen att ge ut närmare föreskrifter och tillhörande anvisningar, lett till någon förbättring i praktiken? Vidare påtalas problematiken kring, att nå ut till alla berörda med information som berör tillgänglighet i byggnader och miljöer samt att enskilda informationspunktinsatser inte räcker till, i arbetet med att öka tillgängligheten. Ålands handikappförbund belyser, att förbundet efterlyst att landskapsregeringen ska tillsätta en tjänst som "tillgänglighetsresurs", så att arbetet med tillgänglighet sker kontinuerligt.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna "förbättrad lagstiftning och styrdokument", "utbildning, fortbildning och kompetensutveckling", "informationsförmedling och kunskapsspridning", "nätverkande och samarbete" och "utveckling av service och stödåtgärder" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Efter programperioden, kan konstateras att det föreligger ett behov av fortsatt arbete, rörande tex. framtagande av föreskrifter och anvisningar om avlägsnande av enkelt avhjälpna hinder i offentliga byggnader samt på allmänna områden och en strategi för hållbart byggande med tillgänglighet inkluderad.

4.2.4 Möjlighet för personer med funktionsnedsättning att välja sitt transportmedel

Åtgärdsprogrammets innehållsområde möjlighet för personer med funktionsnedsättning att välja sitt transportmedel (Ett tillgängligt Åland, s. 11–15, åtg. 7–12). Utgångspunkten i innehållsområdet var fokus på tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning till nyttjande av olika färdmedel i landskapet. Innehållsområdet berörde upphandling, anbudsförfrågan, utformning och tillsynsansvar. Under programperioden fanns även en målsättning att förbättra Ålandstrafikens information vad gäller tillgänglighet och transportmedel, samt att befrämja ett gott bemötande genom utbildning.

Vid programperiodens slut hade innehållsombudets sex åtgärder genomförts helt eller delvis. Vid landskapsregeringens tilldelning, hade krav satts på audiovisuell utrustning. Landskapslag (2019:60) om ordnande av kollektivtrafiktjänster, hade trätt ikraft och ett trafikförsörjningsprogram, i enlighet med lagens 5 §, varit ute på remiss. Utredning och förslag på lämpliga anpassningsåtgärder, att genomföra, på befintliga fartyg hade inletts. De i landskapsregeringens ägor, frigående färjorna hade anpassats i enlighet med "Tillgängligheten hos passagerarfartyg och höghastighetspassagerarfartyg som används för allmänna transporter" Traficoms föreskrift 159 173/03.04.01.00/2017, tillgänglighetsdirektivet. Anpassande och vädertäta busshållplatser hade byggts (vid tex. bussplan och Storagatan) och busshållplatserna i landsortstrafiken hade försetts med nya användarvänliga informationsskyltar. I vägprojekt och i samband med att gång- och cykelvägar byggts ut, så hade busshållplatserna byggts om, tillgänglighetsanpassats. I vissa hamnar och linjärjefästen hade moderna digitala och fjärrkontrollerade infotavlor införskaffats. Installerande av digitala inomhus- och utomhusskyltar, vilka är uppkopplade till ett centralt nav som automatiskt styr aktuella turlistor för både bussar och färjor hade påbörjats. Hela kollektiv- och färjetrafiken, inom digitaliseringen, hade uppkopplats till Google Maps. På landskapets färjor hade det tagits i bruk ett informationssystem med beaktande av tillgänglighetsdirektivet. Systemet är både audiellt och visuellt, samt informerar om trafikstörningar, ankomster och avgångar. I planeringen av Åva nya färjefäste och ny väntsal till Torsholma (Lilla Hummelholm) hade tillgänglighetsaspekter beaktats och en "handikapptoalett" placerats vid Överö färjefäste.

Vid programperiodens slut, fanns det passagerarinformation om landsorts- och tätsortsbusstrafiken på internet, i tryckt broschyr, per telefon och epost samt audiovisuella infotavlor med kommande hållplatser och tider för passagerare i landsortsbussarna. Av bussturlistan framgick information om bla. bokning av rullstol, avgifter för ledsagare, journummer och om kombination buss-färja. Information om färjor fanns per telefon och epost, om tex. bokning av plats med hjälpmedel, tillvägagångssätt ombord på färjor (tex. utan hiss) samt på Ålandstrafikens webbsida alandstrafiken.ax. Utarbetande av kryssalternativ, symbol eller förvald text (till exempel rullstol, assistenthund, synskadad), valfritt för kund, vid bokning via internet och internt hade påbörjats. Berörd personal hade fortlöpande informerats om gällande EU-förordningar. Slutligen hade, under programperioden, påbörjats en översyn av tillsynsansvaret för EU-förordningar nr 181/2011 (passagerares rättigheter vid busstransporter) och 1177/2010 (passagerares rättigheter vid resor till sjöss och på inre vattenvägar).

Ålands handikappförbund bekräftar att busstrafiken i stadstrafiken fungerar smidigt för rullstolsburna, äldre och med barnvagnar, då alla stadsbussar är tillgängliga, anpassade och "niger" för lätt påstigning. Alla busschaufförer utbildas kontinuerligt i kundservice till personer med funktionsnedsättning.

Ålands handikappförbund, konstaterar dock att det återstår en hel del arbete för att öka tillgängligheten, specifikt vid upphandling av landsortstrafiken. Idealet vore lågtröskelbussar. För rullstolsbunden person krävs idag en 24 timmars varsel till bussbolaget om hållplats, tidpunkt och sträcka så att bussen kan förberedas för att uppfylla EU-krav för rullstolar i landsortstrafik. För optimal bussåkning på landsbygden borde, vid upphandling tas i beaktande; tillgängliga bussar med rullstolsplats och integrerad barnstolsplats (så hela familjen kan åka med), hiss som klarar av permobil och rullstolar, rullande digital skyltinfo och automatisk röst för strategiska hållplatser, hörslina, punktskrift på stoppknapparna vilka är placerade på låg höjd (nåbar för alla), toalett och luftkonditionering. Viktiga sträckor, där tillgängliga bussar behöver prioriteras primärt, är Godby centrum, Maxinge och Mariehamns centrum. Ålands handikappförbund efterfrågar, beställarens tillvägagångssätt (tex. checklistor), för att kontrollera att anpassningarna är heltäckande och tar i beaktande olika funktionsnedsättningar, så även för hållplatsernas utformning och påminner slutligen om säkerställande av tillgängliga innemiljöer (inre arbetsmiljön).

Gällande, utarbetande av kryssalternativ, symbol eller förvald text (till exempel rullstol, assistenthund, synskadad), påtalar Ålands handikappförbund, att de olika medlemsföreningarna har störst kännedom om symboler för respektive målgrupp. Handikappförbundet påminner om att förslag till gemensamt symbolsystem för tillgänglighet för Åland getts genom nätverket Turism för alla-bekvämt för alla²⁴. Handikappförbundet påtalar vidare, att turlistan inte är helt tillgänglig, fungerar inte på skärmläsare för personer med synnedsättning. Landskapsregeringen ombeds åtgärda detta.

Ålands handikappförbund påtalar, att EU-förordningarna utgör viktiga element för att personer med funktionsnedsättning ska kunna röra sig och vara delaktiga i samhället. Tillsynsansvaret behöver klargöras så fort som möjligt. Det kan inte anses skäligt, att en översyn av tillsynsansvar för EU-förordningar tar flera år i anspråk. Slutligen påtalar handikappförbundet, att landskapsregeringen tydligare borde redogöra för, på vilket sätt information getts om gällande EU-förordningar.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna "utveckling av den fysiska tillgängligheten", "förbättrad lagstiftning och styrdokument", "digitalisering och tillgänglighet", "utveckling av service och stödåtgärder", "utbildning, fortbildning och kompetensutveckling" och "informationsförmedling och kunskapsspridning" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. De åtgärder som redovisats motsvarar inte nödvändigtvis den ursprungliga beskrivningen av åtgärden varför det föreligger ett behov av fortsatt arbete. Vid programperiodens slut, hade lagförslag med förnyad och förtydligande landskapslagstiftning om yrkesmässig trafik, inte avgetts. Ytterligare, hade tillsynsansvaret för EU-förordningar nr 181/2011 och 1177/2010 inte klarlagts. Några av de redogjorda åtgärderna är av fortlöpande karaktär; personal fortlöpande informeras om EU-förordningar, nya fartyg byggs enligt EU:s tillgänglighetsdirektiv och tillgänglighetsanpassning av busshållplatserna. Ålands handikappförbund påtalar även behov av åtgärder rörande landsortstrafiken och om tillgänglig turlista för personer med synnedsättning.

²⁴ <https://handicampen.ax/paverkan/>

4.2.5 Yrkeskompetens för taxichaufförer

Åtgärdsprogrammets innehållsområde yrkeskompetens för taxichaufförer (Ett tillgängligt Åland, s. 15–16, åtg. 13). Målsättningen med innehållsområdet var att höja transporterna och tjänsternas kvalitet.

Innehållsområdets fokus låg på att införa ny lagstiftning för yrkeskompetens för taxichaufförer, där även utbildning om personer med funktionsnedsättning skulle ingå.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. Förslag till lagstiftning om taxichaufförers yrkeskompetens hade utarbetats, men inte lagts fram i lagtinget. Det föreligger ett behov av att aktualisera det fortsatta arbetet. De åtgärder som i övrigt redovisats motsvarar inte nödvändigtvis den ursprungliga beskrivningen av åtgärden, utan kan betraktas av mer informativ karaktär, som att ny landskapslag (2019:60) om ordnande av kollektivtrafiktjänster hade antagits och att Ålands yrkesgymnasium ordnar utbildning enligt EU-direktiv 181/2011 om persontransport av personer med nedsatt rörlighet.

Ålands handikappförbund belyser vidden av utbildning för att alla personer ska få ett gott och respektfullt bemötande. Förbundet framför önskemål om att lagförslaget ska prioriteras och ger lösningsförslag om att tillgänglighetsutbildningen inom yrkeskompetensen för busschaufförer kunde anpassas för att även passa taxichaufförer.

4.2.6 Tillgänglig turism

Åtgärdsprogrammets innehållsområde tillgänglig turism (Ett tillgängligt Åland, s. 16–17, åtg. 14).

Innehållsområdets fokus låg på kunskapsspridning, att lyfta tillgänglighet som ämne, nytta och möjligheterna med att satsa på ökad tillgänglighet inom turismsektorn.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. Den tillfälliga tjänsten som näringslivsutvecklare hade omvandlats till en ordinarie tjänst som näringslivsstrateg. Tjänsten var inte tillsatt vid programperiodens slut. Inom ramen för det gränsregionala samarbetsprogrammet Central Baltic med finansiering från regionala utvecklingsfonden (ERUF) och nationell motfinansiering från landskapsregeringen, hade flera omfattande projekt genomförts med syfte att förbättra standarden i Östersjöns småbåtshamnar. I samband med de investeringar som genomförts, hade även åtgärder vidtagits i hamnarna för att öka tillgängligheten. Lokalkraft Leader Åland r.f. som genomför Leadermetoden på Åland inom det Åländska LBU programmet samt inom fiskeriprogrammet hade bland annat bedömt att tillgänglighetsanpassning handlar om att ge människor med funktionsnedsättning tillgång till platsen på samma villkor, som alla andra. Projektet "Vandring på Åland" (Natur & Miljö) hade bla. fokuserat på att ta fram digitalt informationsmaterial med målsättningen att bättre synliggöra och digitalisera informationen för vandrare. Vid programperiodens slut hade samarbetsprojekt mellan Visit Åland och Ålands handikappförbund r.f., slutredovisats. Projektet hade finansierats av LR:s initiativ Kraftsamling för tillväxt och inflyttning. Genom projektet hade vikten av att arbeta med tillgänglighet lyftas fram genom en rad åtgärder; tillgänglighetsinventeringar, föreläsningar och digital synlighet. Olika verksamheter, både offentliga och privata, hade fått möjlighet att bli tillgänglighetsinventerade och fått tillgång till praktisk information. De åtgärder som i övrigt redovisats angående åtgärd 14, kan sammankopplas med åtgärdsprogrammets innehållsområde, utveckling av befintliga stödformer (åtg. 15), se 4.2.7.

Ålands handikappförbund belyser att planering och genomförande av projekt genomförts av andra aktörer än landskapsregeringen, att landskapsregeringen stått för finansiering. Handikappförbundet efterfrågar, av landskapsregeringen vidtagna åtgärder med anledning av förslag till gemensamt symbolsystem för tillgänglighet för Åland, som getts genom nätverket Turism för alla²⁵.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna "utveckling av den fysiska tillgängligheten", "digitalisering och tillgänglighet", "nätverkande och samarbeten", "informationsförmedling och kunskapsspridning" och "utveckling av service och stödåtgärder" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Det föreligger ett behov av återkoppling rörande landskapsregeringens vidtagna åtgärder om ett gemensamt symbolsystem för tillgänglighet för Åland.

4.2.7 Utveckling av befintliga stödformer (näringspolitik)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde utveckling av befintliga stödformer, näringspolitik (Ett tillgängligt Åland, s. 17–18, åtg. 15). Målsättningen med innehållsområdet var att ge ökat utrymme för indikatorer tillgänglighet och användbarhet, vid bedömningar och beviljande av stöd till näringslivet.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts helt. Landskapsregeringen hade antagit reviderade principer för stöd till näringslivet. Ifråga om logiverksamhet inom turismsektorn infördes krav om att en plan ska bifogas ansökan, vilken beskriver hur investeringen beaktar hållbar utveckling och ökad tillgänglighet för alla. Av verkställelseberättelsen av åtgärd 14 framgår att finansieringsstöd hade beviljats med tyngdpunkt på ökad tillgänglighet inom näringslivet, med undantag för år 2020. Inget av de projekt som blev beviljade stöd under 2020 hade sökt stöd med tyngdpunkt på ökad tillgänglighet eller beskrivit aktiva åtgärder, även om det möjligtvis förekommit. Vid programperiodens slut hade arbetet inletts med EU:s kommande programperiod 2021–2027 där tillgänglighet är en av de horisontella målsättningar som ska beaktas.

Ålands handikappförbund påtalar, att ett förtydligande kunde getts om de finansieringsstöd som beviljats under år 2020, omfattat krav på plan som beskriver hur investeringen beaktat hållbar utveckling och ökad tillgänglighet för alla. Handikappförbundet framför önskemål, att möjliggöras till att få ge input till det pågående arbetet med EU:s programperiod 2021–2027.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna "förbättrad lagstiftning och styrdokument", "utveckling av den fysiska tillgängligheten" och "utveckling av service och stödåtgärder" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Det föreligger ett behov av fortsatt arbete rörande EU:s kommande programperiod 2021–2027.

²⁵ <https://handicampen.ax/paverkan/>

4.2.8 Utbildning- tillgänglighet och funktionsnedsättning (internt)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde utbildning-tillgänglighet och funktionsnedsättning (Ett tillgängligt Åland, s. 18–19, åtg. 16–17). Målsättningen med innehållsområdet var att öka servicenivån genom att höja kompetensen (bemötande) hos landskapsregeringen, som arbetsgivare. Innehållsområdets fokus låg på att arrangera fortbildning gällande tillgänglighet och bemötande.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets två åtgärder genomförts helt eller delvis. Ledare, förmän och chefer hade fått en utbildning gällande bemötande, en större föreläsning för all personal om mångfald hade hållits, två konferenser hade hållits (internt och externt) gällande kunskap om fakta och förebyggande arbete gällande alla män och kvinnor ur ett mångfaldsperspektiv, "Kvinnors hälsa – fakta och myter" och "Maskulinitet och hälsa". Båda konferenserna handlade bland annat om hur arbetslivet exkluderar eller inkluderar personer med funktionsnedsättning. Vidare hade en fortbildning, i två delar, gällande jämställdhet och likabehandling genomförts. Första delen fokuserade på ökad kunskap och andra delen på bemötande. Inspirationsföreläsning med Sonia Elvstål – "ett ben kortare men ett helt liv rikare" hade hållits. I samarbete med Ålands handikappförbund r.f. hade två "pröva på tillfällen" ordnats och ett samarbete inletts med Ålands handikappförbund för att utveckla och samarbeta kring utbildningar.

■ *Ålands handikappförbund konstaterar, att ingen fortbildning redovisats för år 2019 och 2020.*

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna "utbildning, fortbildning och kompetensutveckling", "informationsförmedling och kunskapspridning", "utveckling av service och stödåtgärder" och "nätverkande och samarbeten" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Utbildning och fortbildning, är av sådan karaktär där det föreligger ett fortlöpande behov av åtgärder.

4.2.9 Tillgänglig information

Åtgärdsprogrammets innehållsområde tillgänglig information (Ett tillgängligt Åland, s. 19–21, åtg. 18–20). Målsättningen med innehållsområdet, var att den teknikutveckling som sker och de system som byggs i samband med den digitala agendan ska vara tillgängliga och användbara.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets tre åtgärder genomförts helt eller inte påbörjats. Landskapsregeringens webbplats regeringen.ax hade kontinuerligt granskats och åtgärdats så att den är tillgänglig och användbar genom tredje part, som är expert på webbtillgänglighet. Webbplatsens utveckling hade följt senaste standard när det gäller tillgänglig och användbar teknik. Webbpublicerarna hade deltagit i kurs i tillgänglig publicering och innehåll, vid ibruktagande av nya funktioner. Andra, av landskapsregeringens upprätthållna webbplatser, hade granskats och åtgärdats för att förbättra tillgängligheten samt tillgänglighetsutlåtanden hade publicerats på landskapsregeringens webbplatser, i enlighet med landskapslag (2019:7) om tillgängliga webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningen. Vid programperiodens slut hade även landskapsregeringen lanserat ett nytt intranät vilket tagit i beaktande olika funktionsvariationer. De digitala tjänsterna (e-tjänstplattform) som hade tagits fram inom den digitala agendan uppfyllde kraven i enlighet med tillgänglighetsdirektivet. Vid programperiodens slut, hade landskapsregeringen inte inlett projekt där centrala dokument tas fram som beskriver landskapsregeringens verksamhet i formatet "lättläst".

Ålands handikappförbund belyser landskapsregeringens ansvar, att följa upp att myndigheterna och andra berörda uppfyller landskapslag (2019:7) om tillgängliga webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningen. Förbundet framför att det eventuellt föreligger ett behov av kontroll av Fastighetsverkets webbplats.

Ålands handikappförbund framför vidden, av att landskapsregeringen prioriterar lättläst material då många använder det och är betjänta av det. Handikappförbundet belyser även vidden av punktskrift.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna "digitalisering och tillgänglighet", "fungerande tillsyn och uppföljning", "utveckling av service och stödåtgärder", "utbildning, fortbildning och kompetensutveckling" och "informationsförmedling och kunskapsspridning" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Innehållsområdet tillgänglig information, är av sådan karaktär där det föreligger ett behov av fortlöpande arbete som tex. granskning av webbsidors tillgänglighet. Frågan om behov, av projekt där centrala dokument tas fram som beskriver landskapsregeringens verksamhet i formatet "lättläst" bör ånyo aktualiseras.

4.2.10 Tillgängligt valsystem

Åtgärdsprogrammets innehållsområde tillgängligt valsystem (Ett tillgängligt Åland, s. 21–22, åtg. 21–22). Målsättningen med innehållsområdet var att modernisera vallagstiftningen så att den överensstämmer med nutida standard och internationella förpliktelser. Innehållsområdets fokus låg på förtydligande krav på tillgängliga vallokaler och på pilotprojekt med röstning per internet.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets två åtgärder genomförts helt. Vallag (2019:45) för Åland, hade trätt ikraft. I lagen betonas tillgänglighet som en central faktor, tex. konkreta tillgänglighetskrav för röstningslokaler hade införts och bestämmelserna om brevröstning hade kompletterats med en rättighet att få materialet hemfört och avhämtat om man har svårigheter att nyttja postens service. Systemet för internetröstningens tillgänglighet hade granskats av specialister på tillgänglighet, vilka även hade ålagts åtgärda de tillgänglighetsbrister som upptäcktes. Systemet för internetröstning togs dock aldrig i bruk.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna "förbättrad lagstiftning och styrdokument", "fungerande tillsyn och uppföljning", "utveckling av den fysiska tillgängligheten" och "utveckling av service och stödåtgärder" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland.

4.2.11 Förbättra lagstiftningen på området socialvård, handikappservice, specialomsorger och självbestämmanderätt för personer med funktionsnedsättning

Åtgärdsprogrammets innehållsområde förbättra lagstiftningen på området socialvård, handikappservice, specialomsorger och självbestämmanderätt för personer med funktionsnedsättning (Ett tillgängligt Åland, s. 22–24, åtg. 23–25). Innehållsområdets fokus låg på att uppdatera och förbättra lagstiftningen, att genomföra reformer inom socialvårdsområdet.

Vid programperiodens slut hade innehållsrådets tre åtgärder genomförts helt eller delvis. Ett nytt socialvårdslagstiftningspaket hade antagits; landskapslag (2020:12) om socialvård, Äldrelag (2020:9) för Åland, landskapslag (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården, landskapslag (2020:26) om klienthandlingar inom socialvården, landskapslag (2020:13) om socialvårdens förvaltning och tillsyn på Åland, landskapsförordning (2020:112) om samverkansavtal inom socialvård och hälso- och sjukvård, landskapsförordning (2020:25) om yrkesutbildade personer inom socialvården, samt ändringar i sammanhängande lagstiftning. Landskapsregeringen hade följt utvecklingen, i Finland, av funktionshindersreformen och om stärkande av självbestämmanderätten för klienter inom socialvården och patienter inom hälso- och sjukvården. Vid programperiodens slut hade utkast till ny funktionshinderslag inte avgetts. Självbestämmanderätten för barn som placerats utom hemmet, hade stärkts i barnskyddslagen, men ny klient- och patientlag med avsikt att stärka självbestämmanderätten hade inte avgetts.

Ålands handikappförbund påminner, att socialvårdslagstiftningen varit föråldrad och inte följt FN:s konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning mellan 10 juni 2016–31 december 2020. Handikappförbundet ger uttryck för att den åländska socialvården står i sämre ställning, i jämförelse med Finland, med hänvisning till att förbundets synpunkter om socialjour dygnet runt, inte fick gehör. Handikappförbundet framför kritik, att förbundet inte fick vara delaktiga, i ett tillräckligt tidigt skede och i tillräcklig grad i arbetet med ny socialvårdslag. Förbundet belyser, att mycket lagstiftningsarbete återstår och lyfter förbundets reella möjlighet till delaktighet.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "förbättrad lagstiftning och styrdokument, "utveckling av service och stödåtgärder" och "fungerande tillsyn och uppföljning" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Ett behov av att genomföra en funktionshindersreform och att genom lagstiftning stärka självbestämmanderätten för klienter inom socialvården och patienter inom hälso- och sjukvården kvarstår.

4.2.12 Samordnad socialservice

Åtgärdsprogrammets innehållsområde samordnad socialservice (Ett tillgängligt Åland, s. 24–25, åtg. 26). Innehållsrådets fokus låg på att landskapsregeringen fortsättningsvis skulle bistå kommunerna vid planering och samordning av Kommunernas socialtjänst k.f, KST.

Vid programperiodens slut hade innehållsrådets åtgärd genomförts helt. Tidpunkten för Kommunernas socialtjänst k.f., KST:s förverkligande hade ändrats genom landskapslag (2017/74) om ändring av 3 § landskapslagen om en kommunalt samordnad socialtjänst, i syfte att skapa mera ändamålsenliga förutsättningar för att koordinera en samordnad socialvård. Landskapsregeringen hade även stött samordningen av KST med ekonomiska medel och förnyat det gränsdragningsdokument som gavs år 2016 (S216E26) angående förhållandet och ansvarsfördelningen mellan den enskilda kommunen (primärkommunen) och Kommunernas socialtjänst k.f. (KST).

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "förbättrad lagstiftning och styrdokument", "informationsförmedling och kunskapsspridning" och "utveckling av service och stödåtgärder" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Från och med 1.1.2021

utgör landskapet Åland ett samordnat socialvårdsområde genom Kommunernas socialtjänst, KST. Behov av landskapsregeringens bistånd fortgår.

4.2.13 Guide för barn i behov av särskilt stöd

Åtgärdsprogrammets innehållsområde guide för barn i behov av särskilt stöd (Ett tillgängligt Åland, s. 25–26, åtg. 27). Målsättningen med innehållsområdet var att, i samarbete med Ålands handikappförbund r.f., arbeta fram en uppdaterad guide för barn i behov av särskilt stöd.

Vid programperiodens slut, hade konstaterande tagits, att innehållsområdets åtgärd inte skulle genomföras. Landskapsregeringen och Ålands handikappförbund r.f. hade hållit gemensamma möten och konstaterat att framtagning, publicering och fortsatt uppdatering av BUSS-broschyren inte var ändamålsenligt i jämförelse med nyttan av broschyren. Konstaterande hade gjorts att motsvarande information finns på flertal hemsidor (på webben) och i olika broschyrer vilka kontinuerligt uppdateras.

Ålands handikappförbund har under år 2020 uppdaterat sin socialskyddsguide, i syfte att göra den mera lättläst och ändamålsenlig. Guiden gäller alla, inte enbart barn. Förbundet påtalar, att föräldrar till barn med funktionsnedsättning, kunde vara betjänta av en egen lättläst guide, specifikt gällande stöd och service till barn med funktionsnedsättning, digitalt eller tryckt och framför önskemål till landskapsregeringen om sådan. Förbundet belyser även att det vore önskvärt, att all information som berör personer med funktionsnedsättning, skulle vara samlad på ett ställe, för att vara lättillgänglig.

Informationsförmedling utgör ett område vilket förutsätter ett kontinuerligt arbete.

4.2.14 Internationellt och nationellt funktionshinderssamarbete

Åtgärdsprogrammets innehållsområde internationellt och nationellt funktionshinderssamarbete (Ett tillgängligt Åland, s. 26–28, åtg. 28–31). Innehållsområdets fokus låg på att landskapsregeringens skulle delta i internationellt och nationellt samarbete vilket berör funktionshinderområdet.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts helt eller delvis. Representanter för landskapsregeringen och Ålands handikappförbund hade, 1.1.2017–31.12.2020, deltagit i rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder i syfte att säkerställa ett nordiskt funktionshinderssamarbete. Rådet hade bidragit till utformning och implementering av ministerrådets handlingsplan för nordiskt samarbete om funktionshinder 2018–2022²⁶. Vidare, hade landskapsregeringen deltagit i ett nordiskt expertnätverk för FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Mandatperioden för expertnätverket hade upphört 31.12.2017 och nytt inte tillsatts. Landskapsregeringen hade genom utsedd sakkunnigmedlem deltagit i den nationella delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 26.1.2017–30.4.2019 och 1.9.2019–31.12.2020. Under 1.5–31.8.2019 var delegationen inte tillsatt. Landskapsregeringen och underliggande myndigheter, kommunerna och Ålands handikappförbund r.f. hade bidragit med sakkunskap i rådet för personer med funktionsnedsättning för landskapet Åland. Landskapsregeringen hade

²⁶ <https://www.norden.org/sv/publication/handlingsplan-nordiskt-samarbete-om-funktionshinder-2018-22>

ett råd tillsatt under 17.3.2017 - 31.12.2019. Ett funktionshindersråd hade inte tillsatts under år 2020, rådet skulle utvärderas.

Ålands handikappförbund lyfter betydelsen av det nordiska expertnätverket för FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, arbete vilket upphörde 31.12.2017.

Handikappförbundet framför möjligheten med att landskapsregeringen skulle framföra önskemål, om ett fortsatt arbete.

Handikappförbundet belyser, att korta remisstider, i praktiken leder till att förbundet inte hinner lämna utlåtanden och därigenom inte kunnat vara delaktiga i den nationella delegationens arbete. Förbundet belyser vidden, av att Åland skulle ha status som fullvärdig medlem i delegationen då mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, inte till alla delar faller under åländsk behörighet.

Ålands handikappförbund har starkt ifrågasatt, att landskapsregeringen inte tillsatte ett råd för personer med funktionsnedsättning, under år 2020. Förbundet framför önskemål, att den planerade utvärderingen av rådet, genomförs så fort som möjligt och att de personer som ingått eller ingår i rådet görs delaktiga.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "nätverkande och samarbeten" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Innehållsområdet förutsätter ett behov av fortsatt arbete. Mandatperioden för den nationella delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning pågår till och med 30.8.2023 och rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder till 31.12.2022. En utvärdering pågår av det nordiska funktionshindersrådets verksamhet 2018–20 och ska redovisas under 2021. Den 1.1.2021 trädde 4 § i landskapslag (2020/17) om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp, ikraft, varav landskapsregeringen den 16 mars tillsatte ett funktionshindersråd för perioden 16.3-31.12.2021, med möjlighet till förlängning. Landskapsregeringen har under 2020 aviserat att man ska utvärdera verksamhetsformen och funktionen för rådet för personer med funktionsnedsättning. Landskapsregeringen ska även inleda ett nytt samarbete med bla. Institutet för hälsa och välfärd (THL) rörande utveckling av den svenskspråkiga digitala handboken om funktionshinderservice²⁷. Handboken förmedlar information om de specialfrågor som berör den finlandssvenska och den åländska befolkningen. Generaldirektören vid THL, har fattat beslut om att tillsätta en svenskspråkig sakkunniggrupp under tiden 1.1.2021–31.12.2023.

4.2.15 Utbildningsinsats om våld och personer med funktionsnedsättning

Åtgärdsprogrammets innehållsområde utbildningsinsats om våld och personer med funktionsnedsättning (Ett tillgängligt Åland, s. 29–30, åtg. 32–33). Innehållsområdets fokus låg på kunskaps- och informationsförmedling gällande våld och personer med funktionsnedsättning.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts helt eller delvis. Landskapsregering hade publicerat "Våld i nära relationer på Åland 2017 – undersökning om förekomst av våld i nära

²⁷ <https://thl.fi/sv/web/handbok-om-funktionshinderservice>

relationer”²⁸ och hade samordnat och arrangerat flertal konferenser och seminarier vilka bland annat berört våld, personer med funktionsnedsättning och kvinnors situation. Landskapsregeringen hade även antagit ”Strategi för 0-tolerans mot våld 2020–2030”²⁹. Strategin syftar till att skapa en helhetssyn och en viljeriktning för att på ett tydligt sätt styra arbetet i en riktning som lever upp till åtaganden gällande jämställdhet, som finns i lagar och konventioner. Inom området våld i nära relationer förekommer begreppet ”särskild utsatthet” och ”särskild sårbarhet”. Informationsmaterial i punktskrift hade, vid programperiodens slut, inte tagits fram.

Ålands handikappförbund konstaterar, att personer med funktionsnedsättning, inte verkar haft stort utrymme i utbildningarna. Förbundet undrar, om de genomförda utbildningarna lett till en utveckling och en förbättring i praktiken. Förbundet belyser vidare, att allt informationsmaterial borde finnas i lättillgängligt format (punktskrift, ljudformat, lättläst), så även om personer med funktionsnedsättnings rättigheter att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom ”informationsförmedling och kunskapsspridning”, ”utbildning, fortbildning och kompetensutveckling”, ”fungerande tillsyn och uppföljning” och ”förbättrad lagstiftning och styrdokument” för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Landskapsregeringens mål är nolltolerans för våld i nära relationer vilket kräver fortgående åtgärder för att förebygga, upptäcka och behandla, vilket även omfattar tillgänglig informationsförmedling.

4.2.16 Skydd av den personliga integriteten och främjande av personlig säkerhet

Åtgärdsprogrammets innehållsområde skydd av den personliga integriteten och främjande av personlig säkerhet (Ett tillgängligt Åland, s. 30–33, åtg. 34–37). Innehållsområdets fokus låg på att utreda och överväga lagstiftningsåtgärder rörande kontroll av brottslig bakgrund, register över personal inom socialvården, anmälningsskyldighet vid upptäckt eller uppenbar risk för missförhållanden vid tillhandahållande av socialvård och anmälningsskyldighet om äldre personer som är i behov av social- och hälsovård och oförmögen att sörja för sin omsorg, hälsa eller säkerhet.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts helt. Landskapsregeringen hade utrett och övervägt lagstiftningsåtgärder. Av rapporteringen framgår även vidtagna åtgärder som inte motsvarar åtgärdsbeskrivningen, men som befrämjat innehållsområdet, skydd av den personliga integriteten och främjande av personlig säkerhet. Landskapsregeringen hade i samband med lagberedning konstaterat att behovet av ett särskilt skydd till och med, i vissa fall, kan vara större för andra personer som kan vara i ett utsatt läge, än i samband med kontakter med barn, tex. för personer med intellektuell eller psykisk funktionsnedsättning, vilka kan vara särskilt beroende av de personer som ansvarar för omvårdnaden. I samband med lagberedningen hade även behov framförts av att i lagstiftning föra in krav på att personer

²⁸ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/vald-nara-relationer-pa-aland-2017-undersokning-om-forekomst-vald-nara-relationer>

²⁹ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/strategi-nolltolerans-mot-vald-nara-relationer-2020-2030>

som förordnas till intressebevakare alltid ska uppvisa ett straffregisterutdrag. Landskapsregeringen hade kommit till slutsatsen att rikets behörighet över straffregistret begränsar lagstiftningsalternativen för, när och hur kontroll av brottslig bakgrund kan ske till situationer som har en motsvarighet i rikslagstiftningen.

Landskapslag (2019:101) om tillämpning på Åland av lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos frivilliga som deltar i verksamhet bland barn, hade trätt ikraft. Ålands lagting hade antagit lagförslag nr 4/2020–2021, landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Genom lagens 3a § kan bestämmelser om behörighetskrav för personal inom specialomsorger av utvecklingsstörda utfärdas i landskapsförordning. I samband med att lagändringen var ute på remiss, så hade landskapsregeringen även ett förslag till landskapsförordning om personal inom specialomsorger av utvecklingsstörda på remiss. Förordningen omfattade förslag på behörighetskrav för föreståndare inom de enheter inom specialomsorger där begränsningsåtgärder får vidtas enligt specialomsorgslagen. Landskapsregeringen hade bedömt att förordningen skulle bidra till att uppfylla artiklarna 14–17 i FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Vidare innefattar 16 § i landskapslag (2020:24) om yrkesutbildade personer inom socialvården att centralregister över socialvårdens personal förs, 48 § i landskapslag (2020:12) om socialvård omfattar en anmälningsskyldighet för personer som ingår i socialvårdens personal eller som självständiga yrkesutövare och 19 § i äldrelag (2020:9) för Åland omfattar en anmälningsskyldighet för yrkesutbildade, som i sitt uppdrag har fått kännedom om en äldre person som är i behov av social- eller hälsovård och som är uppenbart oförmögen att sörja för sin omsorg, hälsa eller säkerhet.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "fungerande tillsyn och uppföljning" och "förbättrad lagstiftning och styrdokument" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Den 3 mars 2021 beslöt landskapsregeringen, att landskapslag (2021/37) om ändring av landskapslagen om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda och landskapsförordning (2021:38) om personal inom specialomsorger av utvecklingsstörda skulle träda i kraft den 1 april 2021.

4.2.17 Äldres psykiska hälsa

Åtgärdsprogrammets innehållsområde äldres psykiska hälsa (Ett tillgängligt Åland, s. 33–34, åtg. 38). Innehållsområdets målsättning var att utveckla det förebyggande, stärkande och hälsofrämjande arbetet kring äldres psykiska hälsa och utveckla formerna för det multiprofessionella samarbetet kring de individer som behöver mycket stöd. Innehållsområdets fokus låg på projekt, Äldres psykiska ohälsa.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. Projekt Äldres psykiska ohälsa, slutrapport³⁰ och dess rekommendationer hade antecknats till kännedom av landskapsregeringen och ett slutseminarium hade hållits. Inom projektet hade även kompetensutveckling och kunskapspridning genomförts. Bland annat hade fyra personer på Åland erhållit instruktörsutbildning i "Första hjälpen till psykisk hälsa-äldre (MHFA-metoden vid Karolinska institutet) och kunskapslyft hade genomförts inom äldreomsorgen genom metoden Mental Health First Aid (MHFA), med inriktning äldre. Föreläsning för yrkesutbildade och allmänheten hade även hållits om äldres psykiska hälsa.

³⁰ <https://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/aldres-psykiska-ohalsa-slutrapport>

Ålands handikappförbund ställer sig frågande till vad som hänt efter att slutrapporten, antecknades till kännedom i april 2019.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom " fungerande tillsyn och uppföljning", "nätverkande och samarbeten", "utbildning, fortbildning och kompetensutveckling", "informationsförmedling och kunskapsspridning", "utveckling av service och stödåtgärder" och "förbättrad lagstiftning och styrdokument" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. I slutrapporten presenteras flertal rekommendationer som ska bidra till att skapa optimala strukturer och innehåll i omsorg och vård med utgångspunkt i ett helhetsperspektiv på individer 65 år och äldre med tillfällig eller kronisk psykisk ohälsa. Rekommendationerna omfattar flertal förvaltningsområden. När programperioden avslutades var det oklart hur arbetet med rekommendationerna skulle fortskrida, varför det finns ett behov av att aktualisera frågan.

4.2.18 Genomgång av lagstiftning(miljöområdet)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde genomgång av lagstiftning, miljöområdet (Ett tillgängligt Åland, s. 34–35, åtg. 39). Målsättningen med innehållsområdet var att gå genom lagstiftning, vilken berör miljöområdet, efter onödiga begränsningar för personer med funktionsnedsättning.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. En översiktlig översyn av lagstiftningen hade genomförts och en särskild genomgång rörande användande av assistanshundar. Av verkställelseberapporteringen framgår även vidtagna åtgärder vilka inte motsvarar åtgärdsbeskrivningen. Landskapsregeringen hade hållit ett informationstillfälle om specialutbildade hundar inom hälso- och sjukvård och socialvården, ledarhundar och assistanshundar i offentliga miljöer. Vid tillfället hade bla. lagstiftningskomplexiteten lyfts fram och de många olika aspekterna att ta ställning till exempel; miljölagstiftning, krav på livsmedelshygien, hundens rätt till hälsa och välbefinnande, ordningslagstiftning, tillgänglighetsaspekter i den offentliga miljön för människor med olika funktionsnedsättningar, diskrimineringslagstiftning m.fl. Informationstillfället hade genomförts i samarbete med Ålands neurologiska förening r.f.

Ålands handikappförbund belyser, att landskapsregeringen borde tagit kontakt med förbundet, som representant för funktionsrättsrörelsen på Åland. Förbundet belyser, att det inom ansvarsområdet miljö borde finnas flertal områden som berör personer med funktionsnedsättning och som orsakar praktiska problem.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "tillsyn och uppföljning", "informationsförmedling och kunskapsspridning" och "nätverkande och samarbete" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Behov av fortsatt genomgång av lagstiftningen, inom miljöområdet föreligger.

4.2.19 Tillgängliggörande av naturreservat

Åtgärdsprogrammets innehållsområde tillgängliggörande av naturreservat (Ett tillgängligt Åland, s. 35, åtg. 40). Målsättningen med innehållsområdet var att tillgängliggöra områden inom naturreservat, i större utsträckning.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. En ramp hade byggts på Herrö naturreservat för att tillgängliggöra en större del av reservatet, även för framkomlighet med rullstol och med andra hjälpmedel. En genomgång av skyltning och annan information inom naturreservaten hade påbörjats. Planering av andra, möjliga åtgärder i andra naturreservat hade även påbörjats.

Ålands handikappförbund påtalar behov, av att kontrollera och åtgärda naturområdet Herrös tillgänglighet, så att arbetet utförts på ett ändamålsenligt sätt. Till förbundet, har synpunkter lämnats, att naturområdet upplevs som otillgängligt. Landskapsregeringen, bör i vidare planering involvera brukare och sakkunniga, så att resultatet blir så bra som möjligt. Vidare påtalar förbundet, om att det föreligger ett behov av att se över och uppdatera lagstiftningen, för att tillåta användningen av elrullstolar på naturområden.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "utveckling av den fysiska tillgängligheten" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Innehållsområdet omfattar behov av fortsatta åtgärder.

4.2.20 Förordning om medicinsk rehabilitering

Åtgärdsprogrammets innehållsområde förordning om medicinsk rehabilitering (Ett tillgängligt Åland, s. 35–36, åtg. 41–42). Målsättningen med innehållsområdet var att utarbeta en förordning om medicinsk rehabilitering samt att ta ställning till uppdateringar av landskapsregeringens instruktion för handläggning av medicinsk rehabilitering.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts delvis eller inte påbörjats. Framtagande av underlag för att tillsätta en arbetsgrupp med uppdrag att utreda reglerna gällande medicinsk rehabilitering, hade inletts. Förordning om medicinsk rehabilitering eller uppdaterad instruktion för handläggning om medicinsk rehabilitering hade inte antagits. De åtgärder som i övrigt redovisats motsvarar inte nödvändigt den ursprungliga beskrivningen av åtgärden, utan kan betraktas av mer informativ karaktär; regeringens avsikt är att reglerna för medicinsk rehabilitering förnyas samt att det i riket pågår en omfattande rehabiliteringsreform. Faktorer vilka i sig kan påverka innehållsområdets målsättning.

Ålands handikappförbund påtalar, att en förordning om medicinsk rehabilitering funnits i planerna under lång tid och borde prioriteras. Förbundet anser, att landskapsregeringen omgående borde utarbeta en förordning.

Innehållsområdet omfattar behov av fortsatta åtgärder.

4.2.21 Tillgänglighetsplan för ÅHS

Åtgärdsprogrammets innehållsområde tillgänglighetsplan för ÅHS (Ett tillgängligt Åland, s. 36–37, åtg. 43). Målsättningen med innehållsområdet var att utarbeta en tillgänglighetsplan för att systematisera Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS:s arbete med tillgänglighetsfrågor.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. ÅHS ledningsgrupp hade fastställt "ÅHS plan för ökad tillgänglighet och delaktighet". Åtgärdsbeskrivningen om att planen skulle verkställas inom året 2018 överensstämmer inte med verkställelseperioden enligt verkställelseberättelsen. Under perioden 2017–2020 fanns fyra områden för kontinuerligt arbete och sex prioriterade områden. Den genomförda verkställelsen av ÅHS:s tillgänglighetsplan framgår av redovisningen för innehållsområdena 4.2.31 Information och skyltning, 4.2.32 Ny- och ombyggnation, 4.2.33 Utbildning, 4.2.34 Nätverk, 4.2.35 Balkongtrösklar förses med ramper, 4.2.36 Kontrastmarkeringar på glasörrar, 4.2.37 Patientcentra – tillgänglighetsanpassning, 4.2.38 Upphandling av skyltmaterial och 4.2.39 Webbplats – tillgänglighetsanpassning. Av verkställelseberättelsen framgår inte ÅHS:s fortsatta arbete, efter avslutad programperiod.

Ålands handikappförbund påminner om, att alla aspekter av begreppet tillgänglighet behöver tas i beaktande. Förbundet lyfter exempel, som inte är fullt ut tillgängligt; ÅHS:s telefonsystem (man kan aktivt lyssna-funktion på ÅHS:s webbsida vilka telefonnummer man ringer för att få kontakt om olika sjukvårdsärenden. Vid samtal möts patienten av en automatisk telefonsvarare som ger sex olika alternativ att välja på, vilket innebär val av siffrangenter som inte är tillgängliga för till exempel synskadade). Vid val av online tidsbokning på webbsidan, finns ingen lyssna funktion. Kontaktinformationen behöver bli betydligt mer tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Utöver detta, påtalar förbundet, att det saknas tillräckligt med ledstråk som är till nytta för personer med synnedsättning.

Den genomförda åtgärden har befrämjat grundförutsättningarna genom "förbättrad lagstiftning och styrdokument" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Ett behov av fortsatt tillgänglighetsarbete inom Ålands hälso- och sjukvårdsverksamhet föreligger.

4.2.22 Fortbildning och kompetensutveckling (inom utbildningssektorn)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde fortbildning och kompetensutveckling, inom utbildningssektorn (Ett tillgängligt Åland, s. 37–39, åtg. 44–47). Innehållsområdets fokus låg på fortbildning kring elever och studerande i behov av särskilt stöd i skolan och didaktiska frågeställningar (när, var, hur, varför?).

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts helt eller inte påbörjats. Flertal fortbildningsinsatser för att öka beredskap och kompetens hos pedagogisk personal att hantera olika typer av särskilda behov i grundskolan och på gymnasie- och högskolenivå samt om stödsystem hade anordnats. Personal inom barnomsorgen hade även erbjudits fortbildning. Alla vidtagna åtgärder som redovisats motsvarar inte nödvändigt den ursprungliga beskrivningen av åtgärden, men kan betraktas ha befrämjat innehållsområdets fokus på didaktiska frågeställningar. En folder, "Stöd i skolan- ett sätt att lyckas", hade lanserats rörande elever som är i behov av stöd i grundskolan och om hur skolorna arbetar för att erbjuda rätt stöd i rätt tid. Information om foldern och stödsystemet hade, förutom till skolorna anordnats till föräldrar. Samma åtgärd har redovisats under innehållsområdet, revidering av styrdokument i grundskola och

gymnasialstadiet. Fortbildningsinsatser för att höja arbetsplatshandledares kompetens och beredskap att handleda studerande med särskilda behov på arbetsplats, hade vid programperiodens slut inte påbörjats.

Ålands handikappförbund belyser vidden av kontinuerliga fortbildningsinsatser och efterfrågar Högskolan på Ålands, delaktighet i genomförandet. Förbundet belyser, att fortbildningsinsatser för att höja arbetsplatshandledares kompetens är en viktig åtgärd och borde prioriteras.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "informationsförmedling och kunskapspridning", "utbildning, fortbildning och kompetensutveckling", "nätverkande och samarbeten" och "utveckling av service och stödåtgärder" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Det kvarstår, att ånyo aktualisera frågan om behov av fortbildningsinsatser för att höja arbetsplatshandledares kompetens och beredskap att handleda studerande med särskilda behov på arbetsplats.

4.2.23 Revidering av styrdokument i grundskola och gymnasialstadiet

Åtgärdsprogrammets innehållsområde revidering av styrdokument i grundskola och gymnasialstadiet (Ett tillgängligt Åland, s. 39–43, åtg. 48–55). Innehållsområdets fokus låg på utarbetande av ny lagstiftning, revidering av läroplan och läroplansgrunder, alternativa undervisningsformer och flexibla studievägar samt framtagande av informationsmaterial.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts helt eller delvis. En ny landskapslag (2020:32) om barnomsorg och grundskola, hade antagits. I lagen har beaktats, grundskolans tillgänglighet, barnets bästa och likvärdighet för barn och elever med funktionsnedsättning. Genom den antagna lagen, ligger barnomsorgen under utbildningsväsendet fr.o.m. 1.1.2021. Den nya lagen har en mer flexibel syn på undervisningen för att stöda och garantera alla barns likabehandling. Bestämmelser om flexibel undervisning, undervisning i särskilda situationer och särskilda undervisningsarrangemang hade införts för att ge riktlinjer för anpassningar som kan göras för att förebygga utslagning och stöda alla elever. En modell för distansundervisning i skärgården hade tagits fram. I lagen ingår ett kapitel om barn- och elevhälsa och stödnivåerna för både barnomsorg och grundskola. I samband med den nya lagen ska bland annat en plan för barn- och elevhälsan tas fram på varje enhet inom barnomsorgen och grundskolan. Ny lagstiftning om elev- och studerandevård för de övriga utbildningsnivåerna hade inte avgetts. Läroplansgrunderna för den allmänbildande utbildningen och grundläggande yrkesutbildningen hade reviderats, stöd för lärande inom grundläggande yrkesutbildningen, införts. En reviderad läroplan för grundskolans allmänna del hade fastställts. Läroplanens värdegrund baserar sig på barnkonventionen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och tydliggör rättigheter för elever med varierande funktionsnedsättningar. En rapport, av tjänstemannagrupp, hade lagts fram rörande förslag till revidering av lagstiftning (landskapslag (2011:13) om gymnasieutbildning, landskapslag (2002:81) om Högskolan på Åland för att möjliggöra flexibla studievägar och för att inför SORA-lagstiftningen på Åland. En folder, "Stöd i skolan- ett sätt att lyckas", hade distribuerats rörande elever som är i behov av stöd i grundskolan och om hur skolorna arbetar för att erbjuda rätt stöd i rätt tid. Samma åtgärd har redovisats under innehållsområdet, fortbildning och kompetensutveckling (inom utbildningssektorn).

Ålands handikappförbund påminner om efterfrågad resursskola, speciellt för barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och utåtagerande barn, framför önskemål om att landskapsregeringen prioriterar vidare utredning.

Förbundet konstaterar att enbart barn i barnomsorg och elever i grundskola omfattas av barn- och elevhälsa genom den nya barnomsorgs- och grundskolelagen och efterfrågar om vad som gäller för de andra utbildningsnivåerna. Vidare framför förbundet som en brist, att det i nya lagen saknas en oberoende tillsynsmyndighet gällande grundskolan. Förbundet framför kritik, att inte fått vara delaktiga under processen med nya barnomsorgs- och grundskolelagen och att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning inte nämnts, hänvisar till förbundets yttrande om den nya lagen³¹. Förbundet belyser, att det finns mycket att göra när det gäller FN-konventionens naturliga del i lagstiftningsarbetet och så att konventionen beaktas i alla processer, så att funktionsrättskonsekvensanalys alltid genomförs. Handikappförbundet ställer sig slutligen frågande till hur brukare och andra sakkunniga fått vara delaktiga i framtagande av landskapsregeringens rapport vilken omfattar, att möjliggöra flexibla studievägar och för att införa SORA-lagstiftningen på Åland, samt om möjligheten att ta del av rapporten.

Handikappförbundet påtalar vidden, av att som företrädare för personer med funktionsnedsättning på Åland, få vara delaktiga i arbetsprocesser, till exempel vid uppgörande av läroplaner. Förbundet ifrågasätter varför inte stöd för lärande för den allmänbildande utbildningen infördes och framför behov av rutin, så att stöd för lärande alltid ses i samband med att läroplanen uppdateras.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "förbättrad lagstiftning och styrdokument", "utveckling av service och stödåtgärder", "fungerande tillsyn och uppföljning" och "informationsförmedling och kunskapspridning" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Av verkställelseberättelsen framgår att det finns ett behov av fortsatta åtgärder, såsom fortbildning och anvisningar om upplägg av plan för barn- och elevhälsan inom barnomsorgen och grundskolan, ny lagstiftning om elev- och studerandevård för fler utbildningsnivåer och lagstiftningsåtgärder för att möjliggöra flexibla studievägar och införande av SORA-lagstiftningen på Åland.

4.2.24 Övergång mellan grundskola och gymnasialstadiet

Åtgärdsprogrammets innehållsområde övergång mellan grundskola och gymnasialstadiet (Ett tillgängligt Åland, s. 43–45, åtg. 56–59). Innehållsområdets rubriksättning kan uppfattas som missvisande i relation till målsättningen med innehållsområdet. Målsättningen med innehållsområdet var att utveckla undervisningen på gymnasienivå för studerande med funktionsnedsättningar. Innehållsområdets fokus låg på utveckling av specialundervisningen, möjliggöra individuella studievägar, bredda utbildningsalternativen samt samordning och koordinering av LIA-platser och praktikplatser.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts helt eller delvis.

Landskapsregeringen hade till Ålands gymnasium eller Ålands yrkesgymnasium gett, ett flertal uppdrag; att utarbeta en handlingsplan för utveckling av utbildningen inom den yrkesinriktade specialundervisningen och

³¹ <https://handicampen.ax/paverkan/>

yrkesträningsundervisningen, bygga upp ett flexibelt utbildningssystem med smidiga och individanpassade studievägar för unga och vuxna både inom den yrkesinriktade specialundervisningen i programform och inom yrkesträningsprogrammet, inleda hemarbets- och rengöringsservice som ett nytt kompetensområde inom den yrkesinriktade specialundervisningen i programform samt att utreda hur möjligheten till fortsättningsstudier (för vuxna personer med intellektuell funktionsnedsättning som befinner sig inom specialomsorgens dagliga verksamhet) kunde utformas inom den yrkesinriktade specialundervisningen i programform och på yrkesträningsprogrammet. Landskapsregeringen hade vidare tillsatt en arbetsgrupp för att förverkliga samarbete mellan Ålands gymnasium och Ålands omsorgsförbund (vid programperiodens slut, motsvarande Kommunernas socialtjänst, KST).

Av verkställelseberättelserna framgår att, Ålands yrkesgymnasium hade utarbetat en handlingsplan för utveckling av utbildningen inom den yrkesinriktade specialundervisningen och yrkesträningsundervisningen. Av verkställelseberättelserna framgår inte hur, landskapsregeringens givna uppdrag, i övrigt verkställts av Ålands gymnasium eller Ålands yrkesgymnasium. Samarbetsgruppen för Ålands gymnasium och Ålands omsorgsförbund (KST) hade gett förslag på gemensamt upplägg för en utbildning som handleder för arbete och självständigt liv, för de elever som har det största behovet av särskilt och omfattande stöd samt gett förslag på hur man kan genomföra LIA i samverkan mellan skolan, specialomsorg och arbetsliv för personer med funktionsnedsättning. Av verkställelseberättelserna framgår inte hur arbetet med samarbetsgruppens förslag ämnar fortgå.

Ålands handikappförbund lyfter det som positivt, att en handlingsplan utarbetats. Förbundet belyser dock, att skrivningen "Målet med studierna är att den studerande skall få beredskap för att arbeta inom olika slags dagverksamhet samt att den studerande skall bli så självständig som möjligt", i praktiken kan betyda, att yrkesträningsprogrammet endast ses som en förberedelse för dagverksamhet och inte arbete i vidare bemärkelse.

Handikappförbundet framför, att utbildningsalternativen på gymnasienivå borde bli fler. Förbundet efterfrågar tidsplan och vad som genomförts i praktiken, även rörande att möjliggöra individuella studievägar i Ålands yrkesgymnasium. Vidare ställer sig förbundet frågande till, vad samarbetsgruppen för Ålands gymnasium och Ålands omsorgsförbund (KST) förslag rörande samordning och koordinering av LIA-platser och praktikplatser för personer med funktionsnedsättning lett till för åtgärder.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "förbättrad lagstiftning och styrdokument", "utveckling av service och stödåtgärder" och "nätverkande och samarbeten" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Av verkställelseberättelserna framgår att det finns ett behov av fortsatt arbete. Av bland annat handlingsplanen för utveckling av utbildningen inom den yrkesinriktade specialundervisningen och yrkesträningsundervisningen, framgår att förverkligande av planen avses fortgå samt att utbildningens uppbyggnad och struktur avses utvärderas.

4.2.25 Utbildning av ledare i verksamheter riktade till unga

Åtgärdsprogrammets innehållsområde utbildning av ledare i verksamheter riktade till unga (Ett tillgängligt Åland, s. 45–47, åtg. 60–61). Målsättningen med innehållsområdet var att öka kunskapen om olika funktionsnedsättningar för ledare i verksamheter riktade till unga, att ge metoder för att skapa en bra fritidsverksamhet för alla ungdomar. Målsättningen var att nå en bred grupp av ledare i allt från konst, musik,

teater och andra kulturformer till idrott och brandkårsledare. Innehållsombudet fokus låg på att skapa ett nätverk av olika representanter samt att ta fram ett utbildningspaket.

Vid programperiodens slut hade innehållsombudet åtgärder genomförts helt eller delvis.

Landskapsregeringen hade tillsatt "Rådet för idrott, motion och hälsa" (RIMH). Rådets medlemmar består av sakkunniga från olika områden, Ålands handikappförbund, Ålands idrott, Ung resurs m.fl. Rådet arbetar brett med frågor som bland annat gäller tillgänglighet, ansvarar huvudsakligen för att landskapsregeringens idrottspolitiska program förverkligas, men kan också initiera egna ärenden inom idrott, motion, hälsa och en aktiv fritid. Rådet hade bland annat initierat till utvecklande av konceptet "Motion på recept", vilket även ska beröra personer med funktionsnedsättning. Ålands idrott hade ordnat utbildningar för sina medlemsorganisationer (drygt 60) med inriktning funktionsnedsättning eller som omfattat delar kring funktionsnedsättning. Av verkställelseberapporteringen framgår inte, att ledare i verksamheter riktade till ungdomar ifråga om konst, musik, teater samt andra kulturformer och brandkårsledare erhållit utbildning i syfte att öka kunskapen om funktionsnedsättningar, i enlighet med innehållsombudet målsättning.

Ålands handikappförbund framför att det borde vara en självklarhet, att "Motion på recept" berör alla. Förbundet frågar, om initiativet lett till något i praktiken. Vidare framför förbundet, att ett mera informellt nätverk borde tillsättas, som kunde finnas vid sidan av RIMH, i enlighet med åtgärdens målsättning.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom " utbildning, fortbildning och kompetensutveckling", "informationsförmedling och kunskapsspridning", "nätverkande och samarbeten" och "utveckling av service och stödåtgärder" för att det funktionshinderspolutiska arbetet ska nå framgång på Åland. Det kvarstår, att ånyo aktualisera frågan om behov av ökad kunskap om olika funktionsnedsättningar och metoder hos ledare i verksamheter riktade till ungdomar ifråga om bland annat konst, musik, teater samt andra kulturformer och brandkårsledare.

4.2.26 Ökad tillgänglighet vid idrottsanläggningar

Åtgärdsprogrammets innehållsombudet ökad tillgänglighet vid idrottsanläggningar (Ett tillgängligt Åland, s. 47–48, åtg. 62). Målsättningen med innehållsombudet låg på att öka tillgängligheten och användbarheten vid befintliga idrottsanläggningar i landskapet. Innehållsombudet fokus låg på, att i samband med fördelning av PAF-medel, prioritera ökad tillgänglighet och användbarhet vid befintliga idrottsanläggningar.

Vid programperiodens slut hade innehållsombudet åtgärd genomförts helt. Av de fastställda allmänna riktlinjerna för stöd till investeringsprojekt (Investeringsstöd ur penningautomatmedel) framgår, att investeringar som bidrar till att förbättra möjligheterna till delaktighet (personer med funktionsnedsättning) och att inkludera flera i verksamheten prioriteras. I ansökan och redovisning ska framgå hur ökad tillgänglighet beaktas i projektet. Alla vidtagna åtgärder som redovisats motsvarar inte nödvändigt den ursprungliga beskrivningen av åtgärden, men kan betraktas ha befrämjat innehållsombudet målsättning. En revidering av idrottslag (1983:42) för landskapet Åland hade påbörjats, där tillgänglighet och möjlighet till motion och idrottsutövande för personer med funktionsnedsättning avses beaktas.

Ålands handikappförbund belyser, att både den som ansöker och den som behandlar ansökningarna, behöver ha tillräcklig kunskap om tillgänglighetsfrågor. Förbundet efterlyser information, om vilka handlingar som ska bifogas ansökan om stöd för investeringsprojekt, när det gäller planer för ökad tillgänglighet.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "förbättrad lagstiftning och styrdokument" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Av verkställelseberapporteringen framgår att det råder ett behov av fortsatt arbete rörande till exempel revidering av gällande idrottslag.

4.2.27 Tillgängligt kulturarv

Åtgärdsprogrammets innehållsområde tillgängligt kulturarv (Ett tillgängligt Åland, s. 48–50, åtg. 63–66). Målsättningen med innehållsområdet var att förbättra befolkningen och tillfälliga besökares tillgång till det gemensamma kulturarvet. Innehållsområdets fokus låg på översiktsmanställning över möjligheter och tillvägagångssätt för att förbättra tillgängligheten i och omkring landskapets olika kulturhistoriska sevärdheter samt på genomförande av förbättringar. Fokus låg även på digital tillgänglighet.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts helt eller delvis. Landskapsregeringen hade förbättrat eller påbörjat förbättringar av den fysiska tillgängligheten vid bland annat Ålands museums huvudbyggnad. Flertal tillvägagångssätt med mobil och digitala verksamheter hade genomförts för att förbättra tillgängligheten, genom till exempel uppsökande besök, Skype guidningar, presentationer av verksamheten och föremål ur samlingar på sociala medier, Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseums verksamhet i digitala versioner på museets webbsida, digitala föreläsningar, guidningar, filmer och skollektioner hade erbjudits samt livesänd guidning av specialutställningar som de permanenta utställningarna i Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseum. Vid Ålands kulturhistoriska museum hade tex. en montersektion byggts om, utökning av innehållet i audioguiderna påbörjats och vid de båda museerna, hade en ny portabel ljudanläggning införskaffats. Arbetet hade pågått med utarbetande av en ny hemsida för Ålands museum, www.museum.ax. I arbetet hade tillgänglighetsaspekter tagits i beaktande. Den nya hemsidan avses lanseras våren 2021.

Ålands handikappförbund, påminner om att alla former av tillgänglighet behöver tas i beaktande, till exempel kognitiva funktionsnedsättningar när det gäller information och skyltning. Förbundet lyfter, att den uppsökande verksamheten vid Ålands museum är bra och viktig, önskar fortsättning så att fler personer kan inkluderas. Önskemål finns även, att de audiovisuella guidningarna också kan anpassas till den synskadade målgruppen. Förbundet ger förslag om checklista för tillgänglighet och mångfald i museer, generellt:

http://kulttuuriakikille.fi/doc/checklistor/Checklista_gallande_tillganglighet_och_mangfald_i_museer.pdf

Med anledning av senareläggning av den planerade hissen i Eckerö post- och tullhus; förbundet belyser vidden av, att besökscentret i Bomarsund beaktar alla tillgänglighetsaspekter och att förbundet kommer höras i ett tidigt skede när ändringar i planerna är möjliga.

Handikappförbundet konstaterar, att WCAG 2,1 AA kraven för webbplatser och mobila applikationer inom förvaltningar, myndigheter och kommuner trädde ikraft 23 september 2020. Nya hemsidan borde således lanserats tidigare.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "utveckling av service och stödåtgärder", "utveckling av den fysiska tillgängligheten", "digitalisering och tillgänglighet" och "informationsförmedling och kunskapsspridning" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Av verkställelseberedningen framgår ett behov av fortsatt arbete.

4.2.28 Bemötande (arbetsmarknadsservice-AMS)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde bemötande (arbetsmarknadsservice-AMS) (Ett tillgängligt Åland, s. 51, åtg. 67). Målsättningen med innehållsområdet var att öka kunskapen, om personer med funktionsnedsättning och personers kapacitet, hos personalen vid Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndigheten (AMS).

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd inte genomförts.

Ålands handikappförbund belyser, att vid utbildning om specifika funktionsnedsättningar och behov av erfarenhetsexperter, tas kontakt direkt till förbundets respektive medlemsförening.

Det kvarstår, att ånyo aktualisera frågan om behov av ökad kunskap hos personalen vid Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndigheten (AMS).

4.2.29 Tillgänglighet (arbetsmarknadsservice-AMS)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde tillgänglighet (arbetsmarknadsservice-AMS) (Ett tillgängligt Åland, s. 51–53, åtg. 68–72). Målsättningen med innehållsområdet var att öka Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndigheten (AMS) tillgänglighet. Innehållsområdets fokus låg på anpassning av verksamhetsutrymmen så att alla aspekter av tillgänglighet beaktas, utbildning i tillgänglig informationsförmedling och kommunikation, produktion av informationsfilm, service utanför AMS verksamhetsutrymmen samt webbsida vilken uppfyller EU:s tillgänglighetsdirektiv (2016/2102).

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts helt eller delvis. Till AMS verksamhetsutrymmen hade portal och fast hörselslinga anskaffats, trösklar tagits bort och arbetspsykologens testrum anpassats. Av verkställelseberedningen framgår inte om verksamhetsutrymmena anpassats, så att alla aspekter hade beaktats av tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Personalen hade erhållit utbildning om att skriva vårdat, enkelt och begripligt och informationsfilm om hur man anmäler sig som arbetssökande hade producerats. Filmen lanserades på hemsidan, idag inaktuell och borttagen. Möjlighet fanns, ur ett tillgänglighetsperspektiv, att ordna och erbjuda service och tjänster utanför AMS verksamhetsutrymmen, både fysiskt samt digitalt, via e-tjänster. AMS hade lanserat ny hemsida, www.ams.ax vilken uppfyller EU:s tillgänglighetsdirektiv.

Ålands handikappförbund belyser, att alla aspekter av tillgänglighet inte beaktats vid anpassning av AMS verksamhetsutrymmen. Förbundet ställer sig frågande till, om personalens utbildning omfattat lättläst och i övrigt tillgänglig text. Slutligen påminner förbundet om att e-tjänster inte fungerar för alla, med beaktande av att det kräver att personen har bank-id.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "utveckling av service och stödåtgärder", "utveckling av den fysiska tillgängligheten", "digitalisering och tillgänglighet", utbildning, fortbildning och kompetensutveckling och "informationsförmedling och kunskapsspridning" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Behov av fortgående åtgärder föreligger.

4.2.30 Arbete och sysselsättning (AMS)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde arbete och sysselsättning (AMS) (Ett tillgängligt Åland, s. 54–55, åtg. 73–75). Innehållsområdets fokus låg på information om möjligheter med att anställa personer med funktionsnedsättning och utvecklat myndighetssamarbete.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärder genomförts helt eller delvis. Kontinuerlig information hade getts om möjligheten att anställa personer med funktionsnedsättning inom ramen för AMS service och åtgärder, i syfte att få tillgång till fler arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning. På www.ams.ax informeras om det stöd AMS kan bevilja arbetsgivare för specialarrangemang på arbetsplatsen, som är nödvändiga för att eliminera eller lindra de olägenheter som en skada eller sjukdom medför. En strukturerad myndighetssamverkan hade inletts med socialförvaltningen i Mariehamn, folkpensionsanstalten och Ålands hälso- och sjukvård.

Ålands handikappförbund framför önskemål om förtydliganden, rörande vilka/vem som information getts till om möjligheten att anställa personer med funktionsnedsättning. Förbundet påtalar, att "specialarrangemang på arbetsplatsen" inte omnämner funktionsnedsättning som grund för beviljande av stöd, enbart skada och sjukdom. Förbundet efterfrågar resultat av den strukturerade samverkan och om dess fortgående.

Förbundet saknar ett brett samhällsfördrag där nyckelaktörer tillsammans går in för att prioritera samordningsmöjligheter för verksamheter inom området sysselsättning och arbete för personer med funktionsnedsättning. Förbundet har i slutet av år 2019 lämnat önskemål genom skrivelse³² till landskapsregeringen, om tillsättande av arbetsgrupp.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "informationsförmedling och kunskapsspridning" och "nätverkande och samarbete" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Innehållsområdet omfattar åtgärder vilka förutsätter ett fortgående arbete.

³² <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr5-2020-enskild-s2.pdf>

4.2.31 Information och skyltning (ÅHS)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde information och skyltning (ÅHS) (Ett tillgängligt Åland, s. 56, åtg. 76). Målsättningen med innehållsområdet var att nya inom- och utomhusskyltar tas fram enligt Ålands hälso- och sjukvårds, ÅHS skyltdirektiv, varefter behov uppstår. Syftet var att underlätta för besökare.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS hade låtit genomföra en inventering av skyltbehov och skrivit avtal med en skyltleverantör, där inventeringsrapporten låg till grund för upphandlingen. Av verkställelseberapporteringen framgår även vidtagna åtgärder som inte motsvarar åtgärdsbeskrivningen, men som befrämjar syftet med att underlätta för besökare, som tex. sökbara adresser i Google maps "Street View" över platsen, bildstöd och tillgänglighetsanpassning av huvudentrén.

Ålands handikappförbund efterfrågar vad som i praktiken genomförts gällande skyltar, för ökad tillgänglighet. Förbundet konstaterar, att en hel del utöver skyltning finns att utveckla inom ÅHS, till exempel den automatiska telefonsvarartjänsten, vilken inte är tillgänglig för personer med synnedsättning.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "fungerande tillsyn och uppföljning", "utveckling av service och stödåtgärder", "informationsförmedling och kunskapspridning" och "digitalisering och tillgänglighet" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Innehållsområdet omfattar behov av fortsatt arbete.

4.2.32 Ny- och ombyggnation (ÅHS)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde ny- och ombyggnation (ÅHS) (Ett tillgängligt Åland, s. 57, åtg. 77). Innehållsområdets fokus låg på att rutiner vid ny- och ombyggnation följs enligt framarbetade direktiv så att tillgänglighetsaspekterna beaktas.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts helt. Vid nybyggnation och större renoveringsprojekt hade rutin tillämpats där arbetsgrupp om tillgänglighetsanpassningar konsulterats.

Ålands handikappförbund framför, att förbundet och dess medlemsföreningar, som besitter värdefull kunskap om hur det är att leva med funktionsnedsättning gärna bidrar med input och utlåtanden gällande tillgänglighet, men påminner även om att alla aktörer alltid ska basera sitt tillgänglighetsarbete på egen tillräcklig kunskap eller med hjälp av externa konsulter.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "nätverkande och samarbeten" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Innehållsområdet är av fortgående karaktär.

4.2.33 Utbildning (ÅHS)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde utbildning (ÅHS) (Ett tillgängligt Åland, s. 57–58, åtg. 78).

Målsättningen med innehållsområdet var att genom fortbildning främja organisationen Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS:s tillgänglighetsarbete. Innehållsområdets fokus låg på att erbjuda och marknadsföra fortbildning.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts helt. Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS hade kontinuerligt utannonserat internt, om föreläsningar, kurser, konferenser och fortbildning om funktionshinder och tillgänglighetsanpassning. Alla verksamheter inom ÅHS hade bland annat genom internt projekt om hjälpmedel och tillgänglighet, erbjudits utbildning om tillgänglighet. Av verkställelseberättelsen framgår även vidtagna åtgärder som inte motsvarar åtgärdsbeskrivningen om erbjudande och marknadsföring av utbildningsåtgärder, men som befrämjat ÅHS:s tillgänglighetsarbete. En inventering hade genomförts rörande ÅHS tillgänglighet för personer med språkliga, kommunikativa och kognitiva svårigheter och en plan/rapport på förbättringar utarbetats. Planen omfattar, hur kunskap bland ÅHS personal kan förbättras samt om implementering av kommunikationshjälpmedel inom ÅHS verksamheter. En ordinarie talterapeutjänst hade inrättats, vilket gav resurser för att fortsättningsvis stöda ÅHS arbete med tillgänglighet och kommunikations- och kognitionshjälpmedel. Flera av ÅHS:s verksamheter hade tillgänglighetsanpassat sina kallelser och patientinfo med bildstöd och mera lättläst språk.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom " utbildning, fortbildning och kompetensutveckling", " fungerande tillsyn och uppföljning", "förbättrad lagstiftning och styrdokument" och "utveckling av service och stödåtgärder" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland.

4.2.34 Nätverk (ÅHS)

Åtgärdsprogrammets innehållsområde Nätverk (ÅHS) (Ett tillgängligt Åland, s. 58, åtg. 79). Målsättningen med innehållsområdet var att Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) genom representation i rådet för personer med funktionsnedsättning i landskapet Åland, ha direkt kontakt med expertis och organisationer som arbetar för att göra Åland tillgängligt.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) hade genom representation i landskapsregeringens funktionshindersråd, haft kontakt med expertis och organisationer som arbetar för att göra Åland tillgängligt. Landskapsregeringen hade ett råd tillsatt under 17.3.2017 - 31.12.2019. Ett funktionshindersråd hade inte tillsatts under år 2020.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "nätverkande och samarbeten" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland.

Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS – prioriterade åtgärder

4.2.35 Balkongtrösklar förses med ramper

Åtgärdsprogrammets innehållsområde balkongtrösklar förses med ramper (Ett tillgängligt Åland, s. 58–59, åtg. 80). Målsättningen med innehållsområdet var att prioritera, att balkongtrösklar vid Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS:s huvudbyggnad (sjukhuset) förses med plåtramper för rullstolar.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. Alla balkongtrösklar vid avdelningarna, där patienter vistas, var försedda med ramper i trä.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "utveckling av den fysiska tillgängligheten" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland.

4.2.36 Kontrastmarkeringar på glasdörrar

Åtgärdsprogrammets innehållsområde kontrastmarkeringar på glasdörrar (Ett tillgängligt Åland, s. 59, åtg. 81). Innehållsområdets fokus låg på att kontrastmarkera glasdörrar i den byggnad där Ålands hälso- och sjukvård, ÅHS:s psykiatriska klinik finns.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts delvis. Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) hade arbetat med kontrastmarkering. Av verkställelseberapporteringen framgår även vidtagna åtgärder som inte motsvarar åtgärdsbeskrivningen, men som befrämjar syftet med kontrastmarkering och en ökad tillgänglighet som tex. kontrastmarkering vid trappor och dörrars svepytor.

Ålands handikappförbund framför, att kontrastmarkeringarna på dörrarna vid psykiatriska kliniken är för diskreta, varav åtgärden inte kan anses uppfylld.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "utveckling av den fysiska tillgängligheten" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland. Av verkställelseberapporteringen framgår ett behov av fortsatt arbete, i samband med att Ålands hälso- och sjukvård upphandlat skyltleverantör samt rörande kontrastmarkering.

4.2.37 Patientcentra – tillgänglighetsanpassning

Åtgärdsprogrammets innehållsområde patientcentra-tillgänglighetsanpassning (Ett tillgängligt Åland, s. 59–60, åtg. 82). Målsättningen med innehållsområdet var att följa upp, att Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) tilltänkta (år 2017) patientcentra tillgänglighetsanpassades.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd inte genomförts. Vid programperiodens slut fanns inget pågående projekt rörande patientcentra.

4.2.38 Upphandling av skyltmaterial

Åtgärdsprogrammets innehållsområde upphandling av skyltmaterial (Ett tillgängligt Åland, s. 60–61, åtg. 83). Innehållsområdets fokus låg på Ålands hälso- och sjukvårds (ÅHS) upphandling av skyltar, i enlighet med "Skyltdirektivet för ÅHS".

Av verkställelseberättelsen framgår en hänvisning till redogörelsen av åtgärd 76. Se 4.2.31 Information och skyltning (ÅHS).

4.2.39 Webbplats – tillgänglighetsanpassning

Åtgärdsprogrammets innehållsområde webbplats-tillgänglighetsanpassning (Ett tillgängligt Åland, s. 61, åtg. 84). Målsättningen med innehållsområdet var en för Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) förnyad och tillgänglighetsanpassad webbplats.

Vid programperiodens slut hade innehållsområdets åtgärd genomförts helt. Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) hade lanserat en ny och tillgänglighetsgranskad webbplats www.ahs.ax. Av verkställelseberättelsen framgår även vidtagna åtgärder som inte motsvarar åtgärdsbeskrivningen. En interaktiv 3D-karta över sjukhusområdet hade installerats på ÅHS webbsida. Den interaktiva kartan ger information om i vilka byggnader som ÅHS verksamhet befinner sig och möjliggör även till panoramabild över entréerna till respektive byggnad, <https://visualisering.gitech.ax/ahs/>.

De genomförda åtgärderna har befrämjat grundförutsättningarna genom "digitalisering och tillgänglighet" och "informationsförmedling och kunskapsspridning" för att det funktionshinderspolitiska arbetet ska nå framgång på Åland.

5. Coronapandemins påverkan

En summativ utvärdering, enligt Jerkedal (2010) omfattar även redogörelse av observerade "inte målrelaterade" resultat.

I samband med att ansvarig avdelning/enhet/byrå eller underliggande myndighet lämnade in sin verkställerehogörelse för programperioden 2017–2020, lyftes den pågående coronapandemin som en påverkandefaktor på landskapsregeringens verkställelse av åtgärdsprogrammet, vilket bör tas i beaktande. Verksamhetsåret 2020 har präglats av hantering av coronapandemin och har varit viktigt för att säkerställa en så välmående befolkning som möjligt. Effekter av den rådande pandemin, kan observeras haft en negativ påverkan i tillgänglighetsarbetet, men även positiva effekter kan skönjas.

Den största negativa effekten på tillgänglighetsarbetet, var att planerade eller pågående åtgärder avstannade eller inte kunde genomföras. Exempelvis kan lyftas, att verksamhetsförutsättningarna vid hälso- och sjukvårdsbyrån, social- och miljöavdelningen under 2020 inte gett utrymme för annat arbete, än hantering av coronapandemin, vilket ännu fortgår. Motsvarande kan konstateras, att fokus i näringsavdelningens arbete har legat på att försöka lindra de omedelbara finansiella effekterna som drabbat det åländska näringslivet med anledning av pandemin. Liknande situation kan observeras hos flertal andra enheter inom landskapsregeringens allmänna förvaltning samt underliggande myndigheter. Bland de konkreta åtgärderna, så hade till exempel Ålands hälso- och sjukvård skrivit avtal med Skyltstället Sverige Ab den 12 maj 2020, men på grund av coronapandemin har uppdraget ännu inte kunnat utföras.

Den största positiva effekten som kan skönjas, i spåren av pandemin, är utvecklingen av digitaliseringen och digitala lösningar som gått framåt i rask takt. Under 2020 har verksamheter, i snabb takt ställt om till digitala lösningar. Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseum har till exempel förbättrat tillgängligheten till det åländska kulturarvet genom flertal digitala verksamheter som Skype guidningar och verksamhet i digitala versioner på museets webbsida. Digitala föreläsningar, guidningar, filmer och skollektioner har även erbjudits samt livesänd guidning av specialutställningar som de permanenta utställningarna i Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseum. Detta innebär ett förnyat fokus på nyttan med digitala lösningar, men även behovet av att de är tillgängliga förstärks. En medvetenhet måste dock alltid finnas, att alla inte kan tillgodogöra sig digitala lösningar eller att de, inte i alla fall är den mest ändamålsenliga lösningen.

6. Påverkande fakta till beslut om nytt åtgärdsprogram

Med beaktande, av att det åländska samhället är i kontinuerlig utveckling, så även under programperioden 2017–2020, så finns det motiv för att ge en översikt på fakta, vilka kan inverka på bedömning av behov och beslut om landskapsregeringen ska utarbeta ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram. Ålands handikappförbunds synpunkter och motiveringar till behov av nytt åtgärdsprogram har även inhämtats.

6.1 EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030

I mars 2021 avgavs "Meddelande från kommissionen till europaparlamentet, rådet, europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt regionkommittén. En jämlikhetsunion: EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030", COM (2021). Kommissionen konstaterar, att EU:s funktionshindersstrategi 2010–2020 banade väg för ett hinderfritt samhälle i EU, att den främjade insatser för att göra skillnad för omkring 87 miljoner människor med någon form av funktionsnedsättning. Strategin hade bidragit till att förbättra situationen på en rad områden, framförallt vad gäller tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning och främjandet av rättigheter, genom att prioritera frågan på EU:s agenda.

Kommissionen konstaterar dock, att personer med funktionsnedsättning emellertid fortfarande möter stora hinder när det gäller tillgång till hälso- och sjukvård, utbildning, sysselsättning, fritidsaktiviteter och deltagande i det politiska livet. Personerna löper högre risk att drabbas av fattigdom eller social utestängning (28,4 %) jämfört med personer utan funktionsnedsättning (18,4 %). Över hälften av alla personer med funktionsnedsättning anger att de personligen utsattes för diskriminering under 2019. Kommissionen belyser att Covid-19-pandemin och dess ekonomiska konsekvenser gör det ännu mer brådskande att ta itu med denna fråga, eftersom pandemin har förstärkt hindren och ojämlikheterna, att det nu är dags att utöka EU:s åtgärder.

EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030 syftar till att underlätta tillvaron för personer med funktionsnedsättning under det kommande årtiondet, i EU och resten av världen. Kommissionen lyfter, att målen i strategin endast kan uppnås genom samordnade insatser, på både nationell nivå och EU-nivå, med kraftfulla åtaganden från medlemsstaterna samt regionala och lokala myndigheter för att vidta de av kommissionen föreslagna åtgärderna. Strategin omfattar, ett flertal åtgärder samt uppmaningar till medlemsstaterna. Kommissionen uppmanar medlemsstaterna, till att bland annat anta ambitiösa nationella strategier för att främja genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och EU:s funktionshindersstrategi på nationell, regional och lokal nivå. I februari lanserade Finland det andra nationella handlingsprogrammet för FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning³³, vilken ännu inte lanserats på svenska.

³³ <https://stm.fi/sv/-/det-andra-nationella-handlingsprogrammet-for-fn-s-konvention-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning-har-publicerats-rattigheterna-ska-beaktas-i-all-verksamhet>

6.2 FN kommitténs rekommendationer

I maj 2018 antog Ålands landskapsregering sin första rapport om genomförande av FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning³⁴, vilken utgör en del av Finlands första periodiska rapporter³⁵ i augusti 2019 till FN:s kommitté. Med anledning av coronapandemin, har tidtabellen för FN kommitténs behandling och återkoppling av rapporteringen fördröjts, varav det är oklart när kommittén avser komma med rekommendationer om att vidta eventuella åtgärder.

6.3 Rapporter och undersökningar

Under programperioden, fram till dags datum, har på Åland publicerats rapporter och undersökningar, förutom de under punkterna 4.1–4.2 nämnda, vilka påvisar ett behov av fortsatta åtgärder, till exempel; Upplevd diskriminering i det åländska samhället 2020 (ÅSUB, 2020:7)³⁶, "Dags att vakna kanske" -upplevelser av tillgänglighet och bemötande bland barn med funktionsvariation/ funktionsnedsättning och deras vårdnadshavare på Åland (Ålands ombudsmannamyndighet, 2019)³⁷, Evaluering av AMS – med kunden och framtiden i fokus (ÅSUB, rapport 2020:5)³⁸, De särskilt utsatta och utkomststödet i kommunerna på Åland (ÅSUB översikter och indikatorer 2021:3)³⁹ m.fl. Inom den närmsta tiden kan, med största sannolikhet, även fler undersökningar och rapporter avges om coronapandemins effekter och efterföljande behov av åtgärder.

6.4 Funktionsrättsrörelsens synpunkter och motiveringar

Ålands handikappförbund, som representant för funktionsrättsrörelsen på Åland, har genom utlåtande⁴⁰ lyft synpunkter och motiveringar till behov av nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram. Förbundet belyser bland annat;

Det är en självklarhet att ett framåtsträvande och demokratiskt självstyrande område som Åland ska ha ett åtgärdsprogram för att implementera FN-konventionen liksom Utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland.

Förbundet belyser vidden av att Åland inte ska stå i en sämre ställning än Finland, vilka antagit ett nationellt handlingsprogram för FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Landskapsregeringens huvudansvar i arbetet mot mer inkludering påtalas och att ett åtgärdsprogram ska finnas till för att konventionen ska verkställas på Åland. Förbundet lyfter, att arbetet med att förbättra

³⁴https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/alandsgenomforande_av_fn_konventionen_om_rattigheter_for_personer_med_funktionsnedsattning_crpd.pdf

³⁵https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/crpd_initial_report_finland_august_2019.pdf

³⁶ https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/diskrimineringsundersokning_2020_0.pdf

³⁷ https://www.ombudsman.ax/sites/default/files/attachments/article/dags_att_vakna_aom_studie_2019_final.pdf

³⁸ https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/rapport_2020_5_evaluering_av_ams.pdf

³⁹ https://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/reports/oversikter_och_indikatorer_2021_3.pdf

⁴⁰ <https://handicampen.ax/app/uploads/2021/04/utvardering-ett-tillgangligt-aland-2021.pdf>

livsvillkoren och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning behöver fortsätta, att ett åtgärdsprogram antaget av landskapsregeringen utgör en viktig del i detta. Behov av nya åtgärder motiveras, bland annat med hänvisning till förbundets skuggrapport "Hur upplever personer med funktionsnedsättning sin situation på Åland? Uppfyller Åland FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som trädde ikraft 10.6.2016?"⁴¹

Landskapsregeringen visar med ett nytt program att den tar sitt ansvar och prioriterar mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Handikappförbundet har även i sitt utlåtande lyft önskemål om åtgärdsprogrammets fokusområden, omfattning, innehåll och utformning, faktorer att ta i beaktande vid eventuellt framtagande av nytt program. Förbundet lyfter slutligen fram önskemål, att nytt åtgärdsprogram utarbetas i samarbete med funktionsrättsrörelsen på Åland.

7. Diskussion och rekommendation

Resultaten påvisar, att landskapsregeringens egen förvaltning, allmänna förvaltningen, Ålands hälso- och sjukvård och Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet, enligt sina ansvarsområden har deltagit i beredning, genomförande och uppföljningen av åtgärdsprogrammet "Ett tillgängligt Åland" 2017–2020, i vissa fall även övriga aktörer. Ålands handikapp r.f., som representant för funktionsrättsrörelsen, har även deltagit aktivt.

Oaktat av att åtgärdsprogrammet antogs i december 2017 så omfattade programmet hela tidsperioden 2017–2020. Åtgärder i programmet hade således, till viss del, inletts innan programmet antogs. Vid programperiodens slut, hade majoriteten av de 84 åtgärderna genomförts helt, delvis eller påbörjats. Fem åtgärder hade inte påbörjats, varav en hade konstaterats inte vara ändamålsenlig genomföra. Coronapandemin hade, under år 2020, påverkat verksamhetsförutsättningarna för genomförande av åtgärdsprogrammet negativt, men pandemin har även påvisat "icke målrelaterade" positiva effekter genom en snabb utveckling av digitaliseringen och digitala lösningar, vilka kan tas tillvara i ett fortsatt arbete.

De av landskapsregeringen vidtagna åtgärderna har inneburit en positiv utveckling mot ett mer tillgängligt Åland, inom samtliga av de åtta utvecklingsområdena som hade bedömts representera de grundförutsättningar i åtgärdsprogrammet som behövde främjas eller befästas för att det funktionshinderspolitiska utvecklingsarbetet skulle nå framgång på Åland. Exempel där en tydlig positiv utveckling kan observeras är bland annat inom kollektivtrafiken (färja och buss), tillgången till det åländska kulturarvet, upphandling och stödvillkor, uppdaterad lagstiftning (särskilt inom socialvården) och tillgängliga webbsidor.

Resultaten påvisar dock ett behov av fortsatta åtgärder rörande de åtgärder som under den föregående programperioden genomförts delvis, påbörjats eller som ännu inte hade inletts. Vissa av de genomförda åtgärderna är av sådan karaktär att de bör genomföras kontinuerligt. Det har även under programperioden,

⁴¹ <https://handicampen.ax/rattigheter/>

fram till dags datum, på Åland publicerats rapporter och undersökningar vilka påvisar ett behov av åtgärder. Faktorer som även påvisar ett behov, av att landskapsregeringen utarbetar nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram, är de åtaganden som Åland antagit, att leva upp till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt förvekligande av de strategiska utvecklingsmålen, som ställts upp i utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland, vilka baserar sig på FN:s Agenda 2030. EU-kommissionens konstateranden, att personer med funktionsnedsättning fortfarande möter stora hinder och att Covid-19-pandemin och dess ekonomiska konsekvenser gör det ännu mer brådskande att ta itu med denna fråga, att pandemin har förstärkt hindren och ojämlikheterna, ska även tas i beaktande. Kommissionen lyfter att målen i EU:s strategi för rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2021–2030, endast kan uppnås genom kraftfulla åtaganden från medlemsstaterna samt regionala och lokala myndigheter. Kommissionen uppmanar medlemsstaterna, till att bland annat anta ambitiösa nationella strategier för att främja genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och EU:s funktionshindersstrategi på nationell, regional och lokal nivå.

Med hänvisning till att landskapsregeringen har ett ansvar för att målmässigt leda utvecklingen med ett framåtsträvande arbete mot ett mer tillgängligt och hållbart samhälle och att leva upp till de åtaganden man åtagit sig, rekommenderas landskapsregeringen till att fatta beslut om att utarbeta ett nytt funktionshinderspolitiskt åtgärdsprogram.

